

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Diplomová práce

Rodina a rodičovství očima studentky učitelství

Vypracovala: Jana Petrášková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miluše Vítečková, Ph.D.

České Budějovice 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 23. 4. 2021

Jana Petrášková

Abstrakt

Diplomová práce na téma Rodina a rodičovství očima studentky učitelství je složena z teoretické a praktické části. Cílem teoretické části je přiblížit a definovat témata související s rodinou, rodičovstvím, výchovou a učitelstvím. V praktické části jsou uvedeny výsledky nestrukturovaných rozhovorů, vedené se studentkami učitelství, doplněné o vlastní sebereflexi. Cílem práce je porozumět (za pomoci kvalitativní metodologie) lidem, kteří se ocitají v situaci studujících a zároveň i čerstvých rodičů.

Klíčová slova: rodina, rodičovství, výchova, učitelství

Abstract

The diploma thesis focuses on family and parenthood through the student's point of view. The thesis is divided into a theoretical and practical part. The aim of the theoretical part is to approach and define of the topics related to the family, parenthood, education and teaching. The practical part presents the results of unstructured interviews, conducted with students of teaching, supplemented by their own self-reflection. The aim of the diploma thesis is to understand (using a qualitative methodology) people who are students and new parents at the same time.

Key words: family, parenthood, education, teaching

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucí této práce, doc. PhDr. Miluši Vítečkové, Ph.D., za její vedení, vstřícnost, odbornou zpětnou vazbu a především za to, že se mé práce ujala. Také velmi děkuji participantkám, které byly ochotné vést osobní rozhovory a poskytly mi potřebný materiál pro praktickou část. V neposlední řadě také děkuji za podporu mé rodině.

Obsah

ÚVODEM	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RODINA	10
1.1 Definice	10
1.2 Funkce rodiny	12
1.2.1 Funkce rodiny vzhledem k dítěti	14
1.2.2 Funkčnost rodiny	15
1.3 Znaký současné rodiny	16
2 RODIČOVSTVÍ	18
2.1 Rodičovské postoje	18
2.1.1 Rodičovské postoje mladých lidí	19
2.2 Vliv rodičovství	20
2.3 Rodičovské role	21
2.3.1 Mateřství	21
2.3.2 Otcovství	22
2.4 Možnosti rodičovství při studiu	22
3 VÝCHOVA	24
3.1 Funkce výchovy	24
3.2 Koncepce výchovy	25
3.3 Výchovné prostředky	29
4 UČITELSTVÍ	30
5 METODOLOGIE	32

6	PRŮBĚH VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	34
	Případová studie	35
7	VÝSLEDKY	36
	7.1 Vícepřípadová studie.....	36
	7.2 Sebereflexe.....	50
8	ZÁVĚREČNÉ SHRNU TÍ.....	53
9	DISKUZE.....	58
	ZÁVĚREM	60

ÚVODEM

Tématem diplomové práce je zjistit pohled studentky učitelství na situaci ohledně skloubení rodiny, rodičovství a studia. Zvolila jsem si záměrně toto téma, protože se mě úzce dotýká. Při probíhajícím studiu jsem náhle změnila svou sociální roli a rozhodla se založit si rodinu. Vyhodnotila jsem jako zajímavé a obohacující zpracovávat toto téma z pohledu i dalších studentek.

Mít svou vlastní rodinu a být rodičem je pro mě a jistě i další studenty velmi důležité. Proto se může stát, že během studia nastane situace, kdy se někteří studenti přímo setkávají s narozením potomka či jiné rodinné události, která by do studia mohla vstupovat. Při mém studiu jsem několik takových příběhů měla možnost pozorovat, proto se mi zdálo velmi zajímavé toto sledovat a zároveň srovnávat i se svou vlastní zkušeností. Mnoho pohledů, připomínek či dotazů také přinášelo okolí, tím častěji jsem se nad touto problematikou musela zamýšlet a zabývat se jí.

Postupem času mi více a více dochází, jak moc ovlivňuje výchova vlastního dítěte postoj k učitelství. Zároveň ale i studium pedagogické školy významně ovlivňuje můj rodinný život a výchovu vlastního dítěte. Z tohoto důvodu vnímám jako zajímavý nápad zabývat se tím, jak prožívají stejnou situaci další studentky, především studentky učitelství

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část se zabývá termíny, které jsem vyhodnotila jako důležité pro část praktickou. Věnovala jsem se základním znalostem o rodině a rodičovství. Také jsem zařadila k hlavním kapitolám výchovu, kterou vnímám jako závažné téma v této době a s rodičovstvím je velmi spojena. Zabývám se i učitelstvím, které studují všechny dotázané participantky.

V praktické části se věnuji nestrukturovaným rozhovorům, které jsem prováděla se všemi participantkami. Cílem těchto rozhovorů bylo zjistit, jak studentky učitelství vnímají rodinu a rodičovství při studiu a také, jak vnímají ono skloubení studia a probíhajícího rodičovství.

Výsledek výzkumného šetření by měl přinést čtenáři zajímavý úhel pohledu. Samotnou mě překvapilo, jak na stejnou situaci dokáží studentky reagovat odlišně, nebo jak se

s novou situací dokázaly poprat i přes určité nepřízně. Velkým přínosem, možná i motivací by mohla být tato práce pro studentky, které se ocitají ve stejné situaci, tedy plánují rodinu, nebo ji již založily a snaží se vytrvat ve studiu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

1.1 Definice

Každý si pod pojmem rodina může představit něco jiného a jinak jej vnímat. Většinou jako rodinu považujeme rodinný kruh, který máme, nebo bychom mít chtěli. Některé rodiny mohou být složeny pouze z několika členů, některé naopak mohou dosahovat velké četnosti. Rodina nás určitým způsobem ovlivňuje a měla by nám poskytovat stav bezpečí, pohody a jistoty. Jako rodinu můžeme vnímat i některé jedince, kteří k nám ani nemusí být přímo biologicky příbuzní.

Helus (2007, s. 135) vnímá rodinu jako velké téma pro sociální psychologii a sociologii. A to hlavně kvůli tomu, že *„je jednou ze základních strukturálních složek společnosti a složkou zcela základní, pokud jde o zajišťování péče o děti a mládež, zejména pak o vytváření prvopočátečních předpokladů rozvoje osobnosti v socializačním procesu.“*

„Rodina je zajisté nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla kdysi v pradávných dobách, kdy se ještě člověk moc málo podobal tomu, jak se známe dnes. A vznikla nejen z přirozeného pudu pohlavního, jenž vede k plození a rozmnožování daného živočišného druhu (k tomu ostatně není třeba rodiny), ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat, připravovat pro život. Člověk byl v těch dobách mezi ostatními velkými živočichy velmi nedokonalým tvorem a jeho mládě přicházelo na svět tak málo připravené, že pečovat o ně a chránit je v úzkém intimním společenství ženy a muže a případně dalších blízkých lidí byla prostě životní nutnost, základní podmínka pro jeho přežití.“ (Matějček, 1994, s. 15) Matoušek (1997) má ohledně rodiny a péče o dítě stejný názor a říká, že rodina především existuje proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Rodina je významná biologicky pro udržení lidstva, ale také je základní jednotkou lidské společnosti. Rodina propojuje generace, vytváří mezi nimi kontinuitu a pouta solidarity. Satirová (2006) dodává, že každá rodina učí své děti jak se chovat k vnějšímu světu.

Kraus (2008) rozděluje rodinu na nukleární neboli jadernou a rozšířenou neboli velkou. Matoušek (2003) zmiňuje, že většina lidí si jako nukleární rodinu představí matku, otce a děti, ale toto není zcela výstižné. Petrušek (2009) doplňuje, že v nukleární rodině zaniká tradiční vazba rodiny a mladá generace se od rodiny odděluje. Nyní již nejsou plněny funkce rodiny tradiční, ale rodina je zaměřena na pečovatelskou a citovou funkci. V obou typech rodiny hlavní roli hraje péče o dítě.

1.2 Funkce rodiny

Funkce rodiny jsou popisovány odborníky pod různými názvy, a také výčet funkcí mají autoři mnohdy rozdílně obsáhlý. Procházka (2012) si myslí, že výčet funkcí rodiny je vždy pouze abstraktní, protože v realitě jsou funkce velmi úzce propojené a vzájemně se prolínají. Téhož názoru jsou i Matoušek a Kroftová (1998), kteří zmiňují, že pokud mají být uspokojeny všechny základní potřeby všech členů rodiny a má-li dojít ke správnému vývoji dítěte, měla by rodina plnit určité funkce a to nejlépe všechny zároveň.

Podle Šulové (2010) je prostředí rodiny pro dítě nenahraditelné.

Autoři nejčastěji popisují tyto funkce:

- **Biologicko-reprodukční funkce**

Procházka (2012) uvádí, že rodina je neoptimálnějším prostředím pro reprodukci. Díky narození dítěte dostává lidský život smysl a nový význam.

Kraus (2015) vnímá tuto funkci jako významnou pro společnost a zároveň i pro jedince. Pro zabezpečení rozvoje společnosti je zapotřebí stabilní reprodukční základna. Proto stát reguluje reprodukci tzv. populační politikou, která je zaměřena na zvýšení indexu porodnosti. Pro samotného jedince význam této funkce představuje uspokojování biologických potřeb, sexuálních potřeb a potřeby pokračování rodu.

- **Sociálně ekonomická funkce**

Dle Procházk (2012) není sociálně ekonomická funkce na rozdíl od výše zmíněné funkce již bezprostředně závislá na přítomnosti dětí. Velkou roli zde hraje skutečnost, že rodina ve společnosti existuje jako sociální skupina a ekonomický subjekt, v němž je zajišťována materiální existence všech členů rodiny. Procházka (2012, s. 105) definuje ekonomickou funkci jako „*schopnost zajistit ekonomické a sociální podmínky pro zajištění a realizaci potřeb svých členů.*“ Procházka (2012) i Kraus (2015) se shodují v tom, že rodina je většinou pracovní jednotkou, ale zároveň i důležitým spotřebitelem. Kraus (2015) nahlíží na rodinu z ekonomického pohledu a vidí rodinu jako velmi důležitý prvek pro rozvoj ekonomického systému společnosti. Přestože je rodina nejmenším společenstvím, je podle tohoto autora společenstvím základním z ekonomického hlediska.

- **Socializačně výchovná funkce**

Podle Procházky (2012) je výchovná péče o děti jedním z hlavních cílů rodiny. Kraus (2015) jako hlavní úlohu této funkce shledává v socializačním procesu dítěte. Dítě od narození přijímá velmi široké spektrum informací a aktivně je zpracovává v souladu se svými potřebami, zkušenostmi, hodnotovými orientacemi a vzory.

Matoušek a Pazlarová (2010) upozorňují na to, že rodina zřejmě nebude nikdy zastupitelná pro vychovávání dětí či vztahovou podporu dospělých lidí. Tento názor podpořila i Gillernová (2011), dle této autorky je tato funkce podstatnou a velmi obtížně nahraditelnou.

- **Ochranná funkce**

Dle Krause (2015) je tato funkce založena na zabezpečení životních potřeb všech členů rodiny.

- **Emocionální funkce**

Kraus (2015, s. 44) v souvislosti s touto funkcí uvádí, že *„je nezastupitelná, protože žádná jiná instituce nedokáže vytvořit potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty, vzájemné důvěry, podpory a pomoci, společné rituály.“* Tento názor zastává i Matějček (1994), podle kterého pokud se má dítě správně vyvíjet po duševní i charakterové stránce, potřebuje vyrůstat ve stálém a citově vřelém prostředí. Kraus (2015) také podotýká, že přibývá rodin, které tuto funkci neplní příliš úspěšně. Podle Šulové (2010) je zdravá rodina prostředím ideálním pro harmonický vývoj dítěte, ale některé funkce (výchovná, materiální, reprodukční – umělé oplodnění) dokáže společnost nahradit. Emocionální funkce zajišťuje rodině prvenství a činí z ní základní prostředí pro vývoj dítěte.

1.2.1 Funkce rodiny vzhledem k dítěti

Helus (2007) ve své knize zmiňuje deset základních funkcí rodiny (vzhledem k dítěti), přičemž všechny dohromady podle něho vytvářejí „funkční“ rodinu.

- Rodina uspokojuje základní životní potřeby dítěte, především biopsychické, psychické potřeby bezpečí, potřebu lásky a přiměřené množství podnětů. Uspokojování těchto potřeb se děje v kontaktu se stejnými lidmi, proto si dítě může snadno navyknout a prožívat je.
- Rodina plní u dítěte potřebu přináležitosti, potřebu domova a potřebu mít „svého“ člověka, se kterým se může identifikovat. Dítě se rozvíjí a je u něho naplňována základní životní jistota, pokud plně důvěřuje a spoléhá se bez jakýchkoli zábran či obav.
- Rodina poskytuje dítěti prostor pro jeho aktivní projev, seberealizaci a součinnost s lidmi.
- Rodina představuje dítěti vztah k materiálnímu vybavení. Vede dítě, aby mělo k vybavení vztah a chápalo jej jako hodnoty, kterých si členové rodiny váží. Z tohoto důvodu existují i pravidla pro používání, ochranu a udržování.
- Rodina má velký význam v prvopočátečních prožitcích sebe sama. Předkládá dítěti vzor matky/otce (babičky/ dědečka), který ovlivňuje sebepojetí dítěte.
- Rodina poskytuje dítěti důležité vzory a příklady do života. Dítě díky lásce k otci a matce se do nich vciňuje, snaží se je napodobovat, přemýšlí o nich a snaží se v nich vidět osobnost, stejně tak jako v sobě samotném. Dětem je umožněno od rodičů učit se empatii.
- Rodina učí dítě, aby vědomí povinnosti, zodpovědnost, ohleduplnost a úcta pro něho byly samozřejmostí.
- Rodina učí dítě porozumět různým věkovým kategoriím. Dítě je začleňováno do mezigeneračních vztahů v rodině, jako jsou vztahy s rodiči, sourozenci, prarodiči nebo s tetami a strýci.

- Díky soužití s různými věkovými kategoriemi je dítě také schopno udělat si jistou představu o širším okolí, společnosti či světě. Nebojí se do tohoto nového světa vstupovat a je schopno jej přijímat.
- Rodina poskytuje dětem útočiště. Tuto funkci jistě děti ocení nejen při vstupu do školy, při různých problémech či neúspěších, obavách a nejistotách.

Ne vždy rodina dokáže plnit všechny výše zmíněné funkce. Fischer a Škoda (2009) si myslí, že v tomto případě se může jednat o zdroj negativního vývoje, poruchy chování či vznik sociálně patologických jevů.

1.2.2 Funkčnost rodiny

Gillernová (2011) uvádí, že většina současných rodin zůstává stále funkčních. Aby rodiny byly funkční, měly by poskytovat samostatnost, zodpovědnost, nezávislost myšlení či hodnocení, emoční uspokojení a mnoho dalších atributů. Důležité také je, jak je rodina schopna reagovat na nové situace, zda se členové dokáží vzájemně podporovat a vyjadřují o sebe zájem.

Helus (2007) definuje pět kategorií rodin podle funkčnosti následovně:

- **Rodiny stabilizovaně funkční**

Jedná se o rodiny, které splňují všech deset výše zmíněných funkcí vzhledem k dítěti.

Fischer a Škoda (2009) uvádí, že těchto rodin bylo před cca deseti lety až 85 %.

- **Funkční rodiny s přechodnými, více či méně vážnými problémy**

Jedná se o takové rodiny, které se většinou potýkají s problémy, které se nedají shledat za traumatizující a svým úspěšným řešením spíše zocelují pro život v budoucnu. Mohou to být problémy finanční, zdravotní, potíže s dítětem, přehnaná snaha prarodičů o řízení nové rodiny, manželské vztahy apod. Členové rodiny jsou si vědomi ohrožením funkcí, dokáží tyto problémy sami řešit a mají velkou snahu situaci napravit.

- **Rodiny problémové**

U těchto rodin je narušeno plnění funkcí rodiny. Členové rodiny čelí krizi. Vyvíjejí sice úsilí dát věci do pořádku, ale nedaří se jim to bez poskytnutí cizí pomoci. Aby rodina mohla fungovat, častým řešením bývá rozchod a nacházení východiska, které by dítěti nejméně ubližovalo. Fischer a Škoda (2009) zmiňují, že těchto rodin se může vyskytovat 12–13 %.

- **Rodina dysfunkční**

V těchto rodinách jsou děti vážně ohroženy. Rodiče nejsou schopni mít situaci pod kontrolou, proto je zde nutnost přítomnosti vnějších institutů, aby jim v průběhu vypomohly. Rodina ale nedokáže vždy fungovat ani za pomoci těchto institucí. Rozchod rodičů zanechává na dětech traumatické následky. Podle Fischera a Škody (2009) je těchto rodin v populaci asi 2 %.

- **Afunkční rodina**

Helus (2007) se u tohoto pojmu obrací na Matějčka (1992), podle něhož afunkční rodina neplní svůj účel a dítě velmi ohrožuje. V těchto případech nezáměr o dítě přerůstá až v nenávisť vůči němu. Nejvhodnějším řešením bývá rozhodnutí soudu o umístění dítěte do dětského domova nebo do zařízení náhradní rodinné péče. Helus (2007) uvádí, že je těchto rodin u nás méně než 1 %.

1.3 Znaky současné rodiny

Satirová (2006) si myslí, že v dnešní době nelze od rodin očekávat, že by naučily své děti všemu. Je tomu tak hlavně kvůli existenci institucionálních odborníků, kteří přebírají zodpovědnost za část vyučovacího procesu. Matoušek (2014) podotýká, že tradiční model rodiny se velmi oslabuje vzhledem k poskytování zázemí.

Helus (2007) uvádí pět znaků rodiny: rodina je v posledních letech většinou rodinou nukleární a to proto, že je tvořena jen z několika lidí, tvořících její nitro. Toto nitro je tvořeno partnerskou (manželskou) dvojicí, která zároveň pečuje o své děti. Třetím znakem

je fakt, že tato rodina se může nazývat rodinou dvougenerační. Dalším rozdílem od předcházející velké, vícegenerační rodiny je pospolitost jádrových osob, které spojují city lásky a starostí, společné problémy, poskytování si vzájemné citové opory. Pátým znakem je tzv. privátní individualizace. Tento pojem lze chápat jako vymanění se z tradic, zvyků a závazků, také nutnost rozhodovat se sám za sebe a nést za sebe zodpovědnost. Helus (2007) dále doplňuje, že tyto znaky se časem stále proměňují a nabývají na důležitosti. Gillernová (2011) zmiňuje, že se rodina neustále mění, vyvíjí a je přímo vázána na společenské nebo ekonomické změny.

Gillernová (2011) též poukazuje na některé znaky české rodiny:

Objevují se nové alternativy společného soužití (nesezdané soužití, žití dítěte pouze s jedním rodičem, partnerství bez dětí, atd.) Jedinec se nechce obětovat pro rodinu a nechává si svůj vlastní prostor, aby mohl svá rozhodnutí kdykoli změnit. Vypovídají o tom také údaje ze sčítání lidu v roce 1991, kdy bylo sečteno 84 934 nesezdaných párů, kdežto v roce 2001 již bylo evidováno 125 269 nesezdaných párů. Česká republika se mezi státy s nejvyšším podílem manželství zanikající rozvodem řadí k nejvyšším příčkám, proto jako znak současné rodiny bohužel můžeme shledat i nízkou stabilitu rodiny. Mnoho rodin raději odkládá uzavření prvního manželství i rodičovství na pozdější období, ale předmanželská sexuální zkušenost je většinou společností přijímána pozitivně.

2 RODIČOVSTVÍ

Satirová (1994) si myslí, že i za nejpříznivějších podmínek není úloha rodiče snadná. Na rodiče se kladou velká očekávání, která se neustále rozšiřují. Přirovnává úlohu rodičů k úlohám učitelského sboru, ředitele, třídního učitele i školníka dohromady. Rodičovství vyžaduje každodenní pohotovost přinejmenším prvních osmnáct let života dítěte. Gillernová (2011) říká, že narození dítěte tvoří partnerům novou, neznámou situaci, která jim může změnit chod života a partnerského vztahu. Důsledkem tohoto poznání může být zvažování i odkládání rodičovství.

Procházka (2012) i Vágnerová (2000) se shodují v tom, že rodičovství je známkou dospělosti a zralosti osobnosti člověka a lze ji také z určité stránky akceptovat jako jednu z podmínek pro uznání statusu dospělého. Matoušek a Pazlarová (2010) také zmiňují, že rodičovské chování funguje na instinktivní, vrozené bázi a většinou je ovlivňováno kulturou a tohoto chování jsou schopny děti zhruba od devíti let.

Podle Matějčka (2015) bývá dítě předmětem naší naděje i očekávání a život s dítětem ovlivňuje i naše postoje k dětem.

2.1 Rodičovské postoje

Heslo „*bylo by možné rodit vychované děti, kdyby byli vychovaní jejich rodičové*“ od Johanna Wolfganga von Goethe shledávám jako velmi výstižné při výchově a zaujímání rodičovských postojů. Od jaké doby je vhodné vychovávat děti? Možná, když dítě začíná více vnímat a napodobovat dospělého? Nebo snad už když začíná pozorovat okolí?

Matějček (2013) poukazuje na Sigmunda Freuda a jeho následovníky, kteří podle něho spolehlivě ukázali, že každý z nás mnohé „výchovné“ zásahy svého společenského okolí přijímá bez rozumu a bez pochopení, a to navíc tak hluboko, že to v nás zůstává a pracuje třeba i po celý život. Matějček (2013) dále uvádí, že dítě je vychováváno i během těhotenství, kdy je v kontaktu s matčinými tělesnými pochody i její psychikou. Způsob, kterým jednáme s dítětem a jak jej vychováváme, je velmi ovlivněn našimi rodičovskými postoji, které se vytvářejí ještě mnohem dříve, než k těhotenství vlastně dojde. Dunovský (1999, s. 82) uvádí, že „tyto postoje se vytvářejí složitým vývojovým procesem od časného

dětství až do dospělosti. Jeho podstatnými složkami jsou zkušenosti s vlastními rodiči v kojeneckém a batolecím věku, pocit životní jistoty v jejich blízkosti, vytvoření zdravé identity, kontakt s druhými dětmi v předškolním a školním věku, erotické vztahy v době adolescence aj.“

To znamená, že jisté postoje můžeme začít zaujímat již v té době, kdy se někdo snaží vychovávat nás. Tento názor je podložený i myšlenkou Vágnerové (2000), která zmiňuje, že vlastní zkušenosti z dětství mohou pozitivně i negativně ovlivňovat potřebu a postoj založit si novou rodinu. Satirová (1994) podotýká, že většina rodičů si přeje, aby se dítě mělo alespoň tak dobře, jako se měli oni. Rodiče se cítí být odpovědní za život svých dětí a většina z nich chce pro dobro dítěte zvolit jiný způsob výchovy, než která byla uplatněna u nich samotných.

2.1.1 Rodičovské postoje mladých lidí

Podle Matouška (2014) se v současné době rodí až 44 % dětí mimo manželství a z toho polovina osamělým matkám. Fialová (2000) ve své knize zmiňuje, že vyhodnotit postoje respondentů k dětem je velmi náročné, protože v této oblasti ještě nemají úplně jasno a jejich výroky je nutno hodnotit s obezřetností. Z celkových výsledků vyplývá, že mladí lidé považují děti za přirozenou součást života a většina mladých lidí plánuje mít děti. Fialová (2000) uvádí podmínky, které mladí lidé považují za důležité pro narození dítěte. Dají se rozdělit do následujících skupin:

- ekonomické a materiální zabezpečení;
- splnění „formálních“ podmínek;
- podpora (rodičů, státu);
- kvalitní partnerský vztah.

2.2 Vliv rodičovství

O existenci určitého vlivu rodičovství na život (ať už jedinců nebo rodiny) jistě nikdo nepochybuje. Sobotková (2007) prezentuje několik přínosů rodičovství:

- Rozvoj vztahů. Mateřství přináší novou roli jak pro manžela, tak i pro manželku. Rodiče si mohou hledat i další přátelství s jinými rodinami.
- Mateřství může znamenat pro ženu novou možnost k sebevyjádření, osobnímu rozvoji a pocitu smysluplnosti života.
- Rodiče zažívají pocit, že jejich rod přivede na svět dalšího následovníka.
- Rodičovství je také známkou dospělosti.

Vágnerová (2000) konstatuje, že dítě může svým vstupem do života rodiče obohatit novými zážitky a zkušenostmi a přinést jim do vztahu oživení. Dítě je také schopno přijímat i oplácet city, proto dokáže zajistit spolehlivý a jistý vztah. Rodiče se mohou díky dětem seberealizovat a také cítit, že jejich rod má pokračování – následovníky.

Podle Gillernové (2011) rodičovství může přinášet ve vztazích sdílení a naplňování životních potřeb a může být také klíčovým okamžikem v životě jedince.

Sobotková (2007) poukazuje ale i na oběti rodičovství. Tyto důvody též mohou vést k rozhodnutí rodičovství odkládat, či vůbec neuskutečnit. V sázce může být matčin kariérní růst. Také může dojít ke snížení finančních prostředků, omezení osobní svobody v závislosti na péči o své dítě, což platí především při péči o dítě v útlém věku. Dalším negativním vlivem je dopad na manželský vztah spojen s vyčerpaností a emoční labilitou ženy. Dle Vágnerové (2000) může dítě omezovat naplnění emočních vztahů v souvislosti s neustálou potřebou rodičovské péče a pozornosti. S péčí o dítě také přichází i zodpovědnost a vytrácí se možnost svobodného rozhodování.

2.3 Rodičovské role

Podle Vágnerové (2000) plní rodičovská role důležitou součást dospělého člověka. Má vliv na osobnost, uvažování i emoční stránku člověka. Společnost očekává od rodiče, že se této role dokáže zhostit s jistou zodpovědností. Sobotková (2007) se k tomuto názoru také přiklání a zmiňuje, že mateřství a rodičovství je očekávanou rolí v životě člověka. Je velmi úzce spojováno s měřítkem dospělosti a je člověkem vnímáno jako životní náplň či úkol.

Matka i otec jsou, dle Gilernové (2011), pro dítě nezastupitelní a mají své specifické role. Důsledkem tohoto zjištění je tedy velmi problematické, pokud je dítě vychováváno pouze jedním z nich.

2.3.1 Mateřství

Podle Gillernové (2011) je matka pro dítě ideálním vychovávajícím. Je pro výchovu výborně geneticky vybavena a dokáže projevat empatii vzhledem k jeho potřebám. Když je matka schopna vykonávat tuto roli dobře, výsledkem pro dítě je pocit bezpečí, důvěry, akceptování, pocit že je milováno a dokáže tyto city později i samo bez problému projevat.

Kimplová (2008) si myslí, že nynější společnost od ženy očekává, že bude pečovat o rodinu a její zázemí, nežli se realizovat ve svém zaměstnání. Tento stereotyp může (nejenom) ženy omezovat na žití života podle svých představ.

Pozdní mateřství

Sobotková (2007) a Kimplová (2008) a další autoři se shodují v tom, že počet starších matek každým rokem narůstá. Kimplová (2008) uvádí, že věk, ve kterém ženy rodí, se během 90. let odsouvá z 20–24 let na 25–29 let. Muži se stávají nejčastěji otci okolo 28–30 let. Sobotková (2007) podotýká, že množství žen, které jsou ve svých třiceti letech stále bezdětné, se v 90. letech zvýšilo z 6 % na 18 % a toto číslo nadále roste. Dle Sobotkové (2007) je jedním z nejvlivnějších faktorů načasování těhotenství pro ženu pocit emocionální připravenosti mít dítě. Ženy v období střední dospělosti mají větší sebedůvěru, narůstá pocit kontroly. Druhým důvodem je profesní seberealizace a třetím finanční zabezpečení. Konečné rozhodnutí otěhotnět je většinou realizováno kvůli pocitu

tlaku biologických hodin. Helus (2007) si myslí, že se jedná především o ženy, které jsou nebo chtějí být vysokoškolsky vzdělané.

2.3.2 Otcovství

Vágnerová (2000) si myslí, že vztah otce k očekávanému dítěti je mnohem méně představitelný než pro matku, hlavně proto, že nezažije své dítě jako součást vlastního organismu. Je tedy také možné, že tato skutečnost ovlivní vztah k dítěti. Je důležité, aby byl otec dostatečně zralý, stabilní a dokázal svou novou roli otce přijmout a pochopit. Otec je podle Gillernové (2011) pro dítě neméně důležitý. Dítě se od otce může dočkat experimentování, podpory sebedůvěry, tvořivosti či posílení odolnosti.

Podle Vágnerové (2012) je dítě schopno citovému připoutání k oběma rodičům, může mít proto s otcem obdobnou vazbu jako s matkou, pokud mu otec věnuje dostatek času a zájmu. Otec může dopomoci k odpoutání od těsného přilnutí na matku a poskytnout dítěti bezpečný vztah k oběma rodičům, tedy vícečetnou citovou vazbu.

2.4 Možnosti rodičovství při studiu

Uznaná doba rodičovství

Webová stránka www.em.muni.cz poukazuje na fakt, že v roce 2013 byl vydán zákon, který zavádí „uznanou dobu rodičovství.“ Je to období, které má trvání počínaje narozením dítěte až do jeho třetích narozenin. Toto období je výhodné především díky tomu, že studentkám (případně studentům) prodlužuje možnost studia o tři roky, aniž by byly povinné platit sociální či zdravotní pojištění, navíc je tato doba počítána i do výpočtu důchodu. V období uznané doby rodičovství studenti mohou využívat také přesunování termínů zkoušek.

Pro výše zmíněné uznané období je nezbytné, aby student předložil ověřenou kopii rodného listu dítěte.

Přerušení studia

Další usnadnění může představovat přerušení studia i bez nutnosti splnění podmínek pro postoupení do dalšího semestru. Je ale nezbytné přerušit studium dříve, než uplyne konec zápisu do budoucího semestru. Přerušení studia může být osvobozující především v situacích při výchově dítěte, která nesčítají mnoho reálných východisek, proto studium není nadále možné.

Individuální studijní plán

Web Vysokeskoly.cz uvádí individuální studijní plán jako další velkou výhodu při rodičovství. Tento plán využijí především takoví studenti, kteří nejsou schopni absolvovat prezenční studium. Přihlíží k individuálním potřebám a do jisté míry se přizpůsobuje režimu studenta. Umožňuje více absencí při studiu, které se dají nahradit dodatečnou prací, konzultovanou s vyučujícími. Opět je nutné si o individuální studijní plán zažádat a jeho realizace je přímo závislá na osobní domluvě mezi studentem a vyučujícím.

Rodičovský příspěvek

Ministerstvo práce a sociálních věcí upozorňuje, že každý rodič, který osobně celodenně pečuje o své dítě, které je mladší čtyř let, má nárok na peněžitou podporu v mateřství. Od roku 2020 tato podpora činí dohromady 300 000 Kč a rodič si ji může rozložit na 2–4 roky. Student, vzhledem k faktu, že je mu placeno sociální a zdravotní pojištění státem, může čerpat nejvýše 10 000 Kč měsíčně.

Organizace poskytování služby péče o dítě

Alternativou pro studenty, kteří při studiu vychovávají dítě, je také využití organizací poskytujících péči o dítě. Je možné využít například dětských center či dětských skupin, kde dítě nemusí být pravidelně, ale většinou je nutné si tyto služby financovat z vlastních zdrojů. V této době jsou již skupiny dotovány a podporovány, proto si je mohou dovolit i méně movití rodiče, jakými mohou být i studenti.

3 VÝCHOVA

Grecmanová (2006) popisuje výchovu jako lidskou činnost, která záměrně, cílevědomě a plánovitě působí na formování osobnosti člověka. Výchova, jak uvádí Laca (2013), je součástí činnosti směřující k obohacení a zdokonalení schopností člověka. Působí na člověka s cílem zlepšení tělesné i psychické stránky. Matějček (2013) poukazuje na to, že pro výchovu je důležitá brzká interakce rodičů s dětmi. A proto, jak zmiňuje Laca (2013), začínáme s výchovou již při narození dítěte. Výchova je základním aspektem existence člověka. Na dítě působíme svým chováním, názory, komunikací, hodnotami a mnoho dalšími projevy. Neméně významné je také prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Matějček (2015) upozorňuje, že výchovný vztah vždy působí na obě strany, tedy i na stranu dítěte, ale i na stranu rodiče. Pro porozumění výchově je nezbytné porozumět také vztahu mezi vychovatelem a dítětem. Čáp (2007, s. 248) se také přidává k tomuto názoru, že výchova je *„proces, v němž se vyvíjejí a formují jak vychovávání, tak vychovávající, vzájemně se ovlivňují ve společné činnosti, v pedagogické interakci a komunikaci, která je zvláštním případem sociální interakce a komunikaci.“*

Satirová (2006) upozorňuje na to, že výchova lidí zpravidla skýtá velké množství pokusů a omylů, přičemž rodiče většinou improvizují. Příprava je v tomto případě velmi významná, avšak nikdy se na výchovu nelze zcela připravit.

3.1 Funkce výchovy

Malach (2003) sděluje, že výchova je neodmyslitelnou součástí lidského života. Je také nezbytnou pro existenci i rozvoj člověka. Odkazuje také na případ tzv. vlčích dětí, které vyrůstaly bez výchovného působení lidí. Po určité době se dokázaly vmísit do společnosti lidí, ale nikdy již nebylo možné napravit jejich komunikaci, intelektuál a celkové vyjadřování. *„Výchova je činnost životem podmíněná a život podmiňující.“* (Malach, 2003, s. 35)

3.2 Koncepce výchovy

„Způsob či styl výchovy v rodině označuje celkové výchovné působení na dítě, vyjadřuje klíčové momenty vzájemné interakce a komunikace dospělých s dětmi – tj. matky, otce a děti. Pomáhá orientovat se ve spleťtí síti edukačních jevů, jelikož vyjadřuje to podstatné ve výchově, co ovlivňuje volbu dílčích výchovných prostředků a metod, jejich množství i kvalitu. Jeden a týž výchovný postup může mít odlišné účinky také v závislosti na způsobu výchovy v příslušné rodině.“ (Gillernová, 2011, s. 122)

Čáp (2007) vnímá styl výchovy jako klíčový moment ve výchově a projevuje se volbou výchovných prostředků rodiče či způsobem reagování dítěte na ně.

Možný (2006) rozčleňuje dnešní výchovu na tradiční a liberální.

- **Tradiční koncepce**

Tradiční koncepce je založena na předávání hodnot rodičů dětem a umožňuje rodičům volbu prostředků, které uznají za nejvhodnější. Pokud existují postoje či hodnoty, které se rodičům zdají být nevhodné, mohou dítěti odepřít seznámení se s nimi. Tato koncepce vede k rodinné soudržnosti, ale také může vyústit k nepochopení až nenávisti odlišných rodin a kultur.

- **Liberální koncepce výchovy**

Liberální koncepce výchovy předpokládá, že rodiče nechají plně na dítěti, jaký chtějí vést život a jaká rozhodnutí činí. Jediné zásahy rodičů mohou přijít pouze ve chvíli, kdy je dítě bráněno či omezováno určitými vlivy, které se rodiče snaží odbourat. Může docházet k rozvolňování vztahů a obtížnějšímu pochopení jiných generací. Oproti tradiční koncepci otevírá sociální dynamiku.

Helus (2007) shrnuje Baumrindovou (1989, 1991), která ve svých dílech popsala styly výchovy takto:

- **Autoritářský**

Autoritářský typ je takový, který se vyznačuje četnou direktivností a neschopností se odprostit od zažitého v prosazování požadavků k dítěti. Rodiče s dítětem komunikují méně než je zapotřebí a spíše ho směřují k tomu, aby mlčelo a konalo vždy tak, jak vyžaduje rodič. Pokud se tak neděje, přichází trest.

- **Povolující styl**

Povolující styl poskytuje dítěti především volnost. Dítě je jen velmi zřídka v čemkoli omezováno. Rodič spíše spoléhá na to, že dítě k úspěšným závěrům dojde samo.

- **Styl opřený o autoritu**

Styl opřený o autoritu obsahuje jasné zásady a principy. Liší se od autoritářského stylu komunikací, zde rodič s dítětem komunikuje a snaží se, aby dítě požadavkům plně porozumělo. Rodič je dítěti vzorem a autoritou.

Čáp (2007) vyčleňuje tři styly výchovy:

- **Autokratický (autoritativní, dominantní) styl**

Jde o styl založený na rozkazování, vyhrožování a následném trestání. Rodič jen velmi zřídka dokáže respektovat či porozumět přáním a potřebám dítěte. Děti při tomto vedení jsou podrážděné, napjaté, projevují dominanci a agresivitu. Pracovní výkon je ovlivněn tím, zda někdo dítě kontroluje.

- **Liberální styl**

Liberální styl je význačný slabým vedením rodiče, který dítě spíše neřídí ani neklade žádné požadavky, nebo velmi omezeně.

- **Demokratický styl**

Styl demokratický je příznačný pro rodiče, kteří dávají méně rozkazů, působí spíše příkladem a diskutuje o společné práci. Podává různé návrhy a je ochoten dát dětem na vybranou mezi možnostmi.

Čáp (2007) ale upozorňuje, že styl výchovy se může v některých situacích měnit. Může to být například při konfliktech mezi rodiči, doplnění rodiny a dalších změnách v rodině. Významné pro způsob výchovy mohou být také nové události členů rodiny (vstup dítěte do školy, přechod na jinou školu a další.)

Matějček (1992) poukazuje na dvě skupiny výchovných postojů, které se dají označit jako nežádoucí. Obě skupiny se dají vnímat jako protichůdné. První skupinou jsou postoje k dítěti zavrhuující, zanedbávající či lhostejné.

- **Výchova zavrhuující**

Je výchova nejčastěji skrývána. Rodiče v dítěti často spatřují odraz svých neúspěchů a zklamání. Tato výchova se může objevit u nechtěných dětí, nebo u dětí svobodných matek (dítě může matce připomínat nenáviděného bývalého partnera), nebo také u dětí, které nesplňují fyzické či psychické požadavky rodičů.

- **Výchova zanedbávající**

Je opět výchova před okolím skrývána a zanedbávání může být lehké, ale i velmi hrubé. Většinou se tato výchova objevuje v rodinách v horších socioekonomických podmínkách, v rodinách kde jsou rodiče ngramotní apod. Dítěti není věnována téměř žádná pozornost či zázemí, nejsou mu zadávány povinnosti a je odkázáno samo na sebe.

Naopak do druhé skupiny můžeme zařadit například postoje rozmazlujícího, protekčního či perfekcionistického rázu.

- **Výchova rozmazlující**

Výchova rozmazlující je založena na nadměrném citovém zatížení rodiče na dítěti. Dítě je vždy na prvním místě v hierarchii rodiny. Rodiče se snaží vždy vyhovět a přizpůsobit

potřebám, náladám a přáním, proto na dítě nejsou kladené žádné požadavky ani povinnosti. Dítě se později ocitá ve značně nejisté a obtížné situaci, když se vydává na cestu bez rodičů, kteří by mu „umetali“ cestičku.

- **Výchova příliš úzkostná a příliš protektivní**

Výchova příliš úzkostná a příliš protektivní je také založena na lpění rodiče na dítěti. Rodiče mají přehnané obavy o dítě a snaží se jej ochraňovat na každém kroku. Dítě je velmi omezováno ve zkoumání a poznávání, snaží se tedy z těchto situací uniknout.

- **Výchova s přepjatou snahou o dokonalost dítěte.**

V této výchově se rodiče velmi snaží, aby dítě nadmíru splňovalo jejich požadavky alespoň v určitém, jejich protěžovaném oboru. Na dítě je přenášena potřeba ukojit své nenaplněné sny či ambice z minulosti, která může dítě přetěžovat.

- **Výchova protekční**

Protekční výchova také vyžaduje od dítěte naplnění určitých hodnot, ale jejich dosažení již není korigováno a prostředky mohou být voleny nesprávně. Rodiče formují dítě i jeho podmínky a prostředí co nejvíce tomu, aby se dalo dosáhnout cíle.

Výše zmíněné typy výchovy doplňuje Laca (2013):

- **Demokratická, harmonická výchova**

Tato výchova skýtá prvky demokracie, ale existují zde i pravidla. Od dětí je vyžadováno slušné chování, které koresponduje s jejich věkem a vyspělostí. Dítě se může vyjadřovat k situaci rodiny a tímto i přispívat k rodinným rozhodnutím.

- **Autoritářská výchova**

Autoritářská výchova se vyznačuje především příkazy, rozhodnutími rodičů a náročnými požadavky kladenými na děti. Rodiče dávají dětem najevo svou moc nad ním.

- **Shovívavá, liberální výchova**

Tato výchova se často jeví jako protipól autoritářské výchovy. Rodiče naopak kladou velmi málo či žádné požadavky na dítě.

- **Disharmonická výchova**

Disharmonická výchova je založena na aktuálních náladách a pocitech rodičů. Reakce rodičů je mnohdy odlišná ve stejných situacích, proto například stejný prohřešek dítěte může být v jeden moment tolerován, ve druhý moment trestán.

- **Merkantilní výchova**

Rodiče uplatňující tuto výchovu většinou neodůvodněně dítě odměňují.

3.3 Výchovné prostředky

Čáp (2007) zmiňuje jako základní výchovný prostředek *kladení požadavků* a také následnou kontrolu jejich splnění. Rodiče i ostatní vychovatelé by měli klást na dítě požadavky, protože pokus se tak neděje, osobnost není schopna se bez problému vyvíjet. Ovšem požadavky by měly být přímo závislé na individualitu jedince. Jak je již výše zmíněno, důležitá je i kontrola plnění požadavků. Pokud rodiče dítě nekontrolují, dítě bere požadavky na lehkou váhu. Ve výchově je nejčastěji využívána vzájemná komunikace, proto má také *slovní působení* nezastupitelný vliv na výchovu. Neméně, mnohdy i nejvíce důležitý je osobní příklad či vzor dospělého, nebo vztah dospělého k dítěti. Dále Matějček (2015) uvádí jako často využívané prostředky *odměnu a trest*. Dítě kvůli strachu z trestu je schopno vynaložit určité úsilí, ale mnohem více se snaží při vidině toho, že může na rodiče zapůsobit.

4 UČITELSTVÍ

Volba učitelské profese

Kvalita učitelů je podle Průchy (2009) určena studenty, kteří se pro studium učitelství rozhodnou. Jako výhody učitelské profese vidí Pařízek (1988) stabilitu a výhled, které při výkonu této profese dodávají klid a určité jistoty. Pařízek také zmiňuje, že studenti v České republice hodnotí učitelskou prestiž jako velmi vysokou. Pro volbu učitelství by mohla být vysoká prestiž jedním z motivačních činitelů. Podle Průchy (2009) se k učitelství hlásí spíše dívky než chlapci a více uchazečů je z menších měst, než z velkoměst.

Podle Zormanové (2019) volbu studijního oboru ovlivňuje mnoho faktorů. Ve vyspělých zemích je o učitelství velký zájem, stejně tak i v České republice. Největší zájem je projevován v oborech Učitelství pro mateřské školy, Učitelství prvního stupně základní školy a učitelství humanitních oborů. Je zajímavé, že i přesto, že je velký zájem o studium učitelství, školy stále bojují s nedostatkem učitelů. To může být způsobeno především tím, že někteří studenti se do praxe vůbec nedostanou.

Učitel

Definici učitele uvádí Průcha (2013) jako „*osoba podněcující a řídící učení jiných osob, vzdělavatel. Jeden z hlavních aktérů vzdělávacího procesu, profesně kvalifikovaný pedagogický pracovník, vykonávající učitelské povolání.*“ Podle autora je kvalita učitele závislá na výsledcích jeho vzdělávání. Učitel se podílí na edukačním prostředí, klima třídy, ale také organizuje a koordinuje činnosti žáků, které později hodnotí.

Průcha (2002, s. 17) vymezuje pojem *edukátor*. Je to podle autora „*profesionál, který provádí edukaci (někoho vyučuje, vychovává, školí, zacvičuje, trénuje, instruuje aj.)*“

Začínající učitel

Podle Šimoníka (1995) je první rok v praxi důležitý pro postavení základů pedagogických zkušeností, které spolu s vlastním postřehem a přemýšlením studenta mohou být

počátkem tvůrčího rozvoje učitele. Toto období je nejintenzivnějším procesem identifikace s povoláním. Je proto velmi důležité náležitě se na vykonávání profese připravit. Dytrtová (2009) nabádá k tomu, aby studenti učitelství byli vedeni k hlubšímu poznání pedagogických situací a nebyli odkázáni pouze na teoretickou přípravu. Neméně důležité jsou také individuální zkušenosti studentů.

Průcha (2002) zmiňuje, že rozhodujícím momentem pro utvoření profesních dovedností a také pro adaptaci na pracovní prostředí je první rok působení učitele v praxi. U nás i v zahraničí je známý *šok z reality* (profesní náraz), který zaznamenávají začínající učitelé. Při nástupu do učitelské profese jsou začínající učitelé překvapeni jejich malou připraveností čelit reálným podmínkám učitele. Podle Průchy (2009) je v jiných profesích nový pracovník zaučován postupně a pozvolna. U učitelské profese tomu ale takto není a okamžitě po nástupu učitel přebírá všechnu odpovědnost za svou práci, kterou koná sám, aniž by mu bylo poskytováno rad nebo pomoci.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE

Cíl výzkumného šetření

Výzkumné šetření prezentované v praktické části této diplomové práce se zabývá vnímáním studentek učitelství rodiny a rodičovství. Tuto problematiku jsem se rozhodla zkoumat pomocí nestrukturovaných (narativních) rozhovorů s vybranými studentkami učitelství a doplnit o vlastní zkušenost s rodinou a rodičovstvím při studiu.

Stanovená hlavní výzkumná otázka zní:

Jak studentky učitelství vnímají skloubení rodiny, rodičovství a studia?

Kvalitativní výzkum

Vzhledem k tomu, že jsem se snažila prozkoumat, porozumět a popsat pohled na rodinu a rodičovství studentek učitelství, použila jsem kvalitativní výzkumné šetření. Gavora (2000) uvádí, že hlavními rysy kvalitativního výzkumu jsou dlouhodobost, intenzita a podrobný zápis, přičemž pozorovatel objektivně zpracovává záznam, který později analyzuje. Mezi typické metody lze zařadit nestrukturovaný rozhovor. Kvalitativní přístup umožňuje hluboké poznání a podrobnou analýzu konkrétního prostředí.

„Podstatou kvalitativního výzkumu je do široka rozprostřený sběr dat bez toho, že by na počátku byly stanoveny základní proměnné. Stejně tak nejsou předem stanoveny hypotézy a výzkumný projekt není závislý na teorii, kterou již předtím někdo vybudoval. Jde o to do hloubky a kontextuálně zakotveně prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací.“ (Švaříček a Šedřová, 2014, s. 24)

Hlubkový rozhovor

Švaříček (2007) uvádí rozhovor neboli in-depth interview jako nejpoužívanější metodu v kvalitativním výzkumu. Hlavními dvěma typy jsou rozhovor polostrukturovaný a nestrukturovaný neboli narativní. Nestrukturovaný (narativní) rozhovor je podle Hendla (2016) založen na volném vyprávění, pro které je subjekt vhodně stimulován. Tento rozhovor lze rozčlenit na stimulaci, vyprávění, kladení otázek a zobecňující otázky. Základem rozhovoru je několikanásobné vybízení k vyprávění o určitých zkušenostech tázaného. Švaříček (2007) upozorňuje, že by měl být tazatel při rozhovoru také bystrým pozorovatelem.

Etické zásady výzkumu

Každý výzkum, který zahrnuje osobní kontakt či sběr informací od lidí má své etické normy. Všechny participantky, se kterými jsem vedla rozhovor, byly předem seznámeny s cílem diplomové práce a vzhledem k charakteru rozhovoru měly možnost vybírat si, jakým stylem a o čem budou vyprávět. Nejdříve jsem seznámila každou participantku s tématem i cíli diplomové práce, aby se dobrovolně mohly rozhodnout, zda chtějí či nechtějí absolvovat rozhovor. Později při osobním či audiovizuálním kontaktu jsem tyto informace o anonymitě ještě zopakovala a následně vyžadovala ústní souhlas s provedením rozhovoru.

Aby se participantky cítily příjemně a nenuceně, snažila jsem se tomuto přizpůsobit i prostřední, atmosféru a ráz rozhovoru. Participantky byly obeznámeny s tím, že rozhovor mohou kdykoli přerušit, ukončit nebo neodpovídat na kladené otázky.

6 PRŮBĚH VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Výzkumné prostředí

Realizace rozhovorů proběhla nejčastěji v co nejpřirozenějších podmínkách pro běžný rozhovor, tedy v prostředí restaurace či kavárny v okolí bydliště participantek. Když osobní setkání nebylo možné uskutečnit, nebo to pro participantky bylo příliš časově náročné či méně příjemné, vedla jsem s komunikačními partnerkami videohovor.

Výzkumný soubor

Do výzkumného souboru jsem zařadila šest studentek učitelství. Rozhovor jsem vedla se čtyřmi studentkami, se kterými jsem se měla možnost setkat při mém studiu. Jsou tedy aktuálními studentkami, případně studium v brzkých letech ukončí. Také jsem oslovila i dvě další studentky, které studovaly již v dřívějších letech a nyní působí v praxi. Všechny splňují kritérium prezenčního studia a společně s ním výchovu dítěte.

Analýza dat

Většinou jsem participantky oslovila přes sociální sítě nebo mobilní telefon a poprosila, zda by si našly čas na posezení v kavárně či restauraci, abychom spolu mohly provést rozhovor. Některé si našly čas a mohly jsme se tímto způsobem sejít. Podle mě to bylo nejpříjemnější a nejvhodnější řešení. Vedly jsme s participantkami ještě před samotným rozhovorem a spuštěním diktafonu obyčejný dialog, který pomohl v otevření se a navození žádoucí atmosféry. Měla jsem dostatek času vysvětlit cíle praktické části diplomové práce a dokázala jsem lépe vyhodnotit situaci. Pokud osobní setkání nebylo možné, například z časových možností či kvůli vzdálenosti a hlídání, uskutečnily jsme videohovor.

Před každým rozhovorem jsem participantky pečlivě obeznámila se záměrem a cílem diplomové práce. Pokud měly určitou představu o tématu a začaly vyprávět samy, nechala

jsem průběh celého rozhovoru na nich. Když během rozhovoru nastala potřeba doplnění informací, doplnila jsem.

Všechny rozhovory jsem nahrávala na diktafon a později přepsala do tištěné formy. Některé rozhovory byly obsáhlejší a stejné informace se vícekrát opakovaly, proto jsem se snažila opakující se informace zestručnit, aby byly přepsané rozhovory více přehledné a lépe se v nich dalo orientovat.

Případová studie

Dále je v práci prezentována vícepřípadová studie. Hendl (2016) o případové studii říká, že *„sbíráme velké množství dat od jednoho nebo několika málo jedinců. V případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti.“* (Hendl, 2016, s. 102)

Do případových studií jsou zařazeny osobní údaje, které by mohly být užitečné vzhledem k výzkumnému tématu.

7 VÝSLEDKY

7.1 Vícepřípadová studie

Případová studie č. 1

OSOBNÍ ÚDAJE

Pohlaví: žena

Rok narození: 1995

Ročník studia v době porodu: 2.

Počet dětí: 1

Prvním rozhovorem, který jsem vedla, byl rozhovor s mou bývalou spolužačkou, se kterou se známe již několik let a při studiu jsme si velmi často předávaly informace a poznatky o naší situaci ohledně studia i mateřství. Rozhovor jsem vnímala jako velmi příjemný, nenucený a upřímný. Setkání se uskutečnilo v kavárně, kde jsme měly možnost být samy po téměř celou dobu rozhovoru. Rozhovor trval okolo jedné až dvou hodin.

Participantka se ihned zmínila, že již na počátku studia neočekávaně otěhotněla, proto se musela rychle rozhodnout, co je pro ni v dané chvíli důležité. V první chvíli nevěděla, jak se se vším vypořádat, ale věděla jistě, že dítě si nechá, ale zároveň velmi stojí o studium. Konečný verdikt zněl: „budu pokračovat ve škole a rodina mi pomůže.“ Zpočátku bylo možné zapsat si ve škole pouze méně předmětů, hlavně kvůli kojení. Později se již odvážila si zapisovat více a více předmětů i dnů, kdy jezdila do školy.

Po celý tento čas participantku velice podporovala rodina, zejména její prarodiče, rodiče a v neposlední řadě přítel. Prarodiče, díky jejich zdraví a energii, byli schopni téměř vždy hlídat participantčina syna a umožnili tímto participantce studovat. Přítel i maminka poskytovali participantce vždy nenahraditelnou podporu: „Přítel mi nikdy nic nevyčítal ohledně třeba příjmů. Ten to vzal tak, že dostuduješ a nepřichází nic jiného v úvahu. Vzal to jako samozřejmost. Byli s mamkou vlastně můj největší hnací pohon.“ Na konci

rozhovoru se participantka dokonce zamýšlela nad tím, že by bez této podpory vůbec nebyla schopna studium dokončit a velmi pravděpodobně by jej vzdala.

Participantka vnímá několik pozitivních faktů vyplývajících z této situace. Překvapila ji a zároveň ji mile potěšila reakce a podpora členů její rodiny. Rodinné vztahy utužily náročnější chvíle, kdy se museli všichni zapojit a vymýšlet, jak vše zkoordinovat. Také její rodičovská role se vyvíjí díky studiu. Oceňuje také finanční zabezpečení, které jí poskytují rodiče i přítel. Nikdy na ni tedy nebyl vyvíjen jakýkoli tlak, který by mohl být zapříčiněn nedostatkem financí.

Nyní říká, že to nejhorší ohledně studia má již za sebou. Často si ale vybavuje nejobtížnější chvíle, kdy musela za jeden semestr splnit až dvacet předmětů. V tuto chvíli se musela věnovat učení a plnění různých školních požadavků velmi intenzivně. Proto nastaly okamžiky, kdy měla sama k sobě určité výčitky. Především se chtěla více věnovat studiu, protože podle jejích slov vždy upřednostňovala svého syna. Z druhé strany ale přicházely i výčitky kvůli mateřství, například když se nemohla 100 % soustředit na mateřství a připadala si tak rozpolcená.

ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ:

V tuto chvíli hodnotí participantka č. 1 situaci tak, že ačkoli byla situace spojená s mateřstvím, ale i studiem nová a v mnohých chvílích přinesla participantce náročnější průběh, vrhla by se do ní znovu. Konstatuje, že nachází v této situaci jisté kouzlo a nedokáže si představit, že by syna neměla. Možná, kdyby si mohla vybrat moment pro otěhotnění, vybrala by si ale až po studiu, aby měla možnost si mateřství užít se vším všudy. Participantka nadšeně konstatuje: „Strašně se teda těším na druhé mateřství, až si to budu moci užít na 100 % a budu na to mít ten čas.“

Případová studie č. 2

OSOBNÍ ÚDAJE

Pohlaví: žena

Rok narození: 1996

Ročník studia v době porodu: 3.

Počet dětí: 1

Další rozhovor jsem vedla s participantkou pomocí videohovoru. Známe se opět velmi dobře, vzhledem k tomu, že jsme byly ve stejném ročníku a později se společně radily o různých nejasnostech či komplikovaných situacích a sdílely mateřské pocity či nálady. Rozhovor trval okolo dvou hodin. Snažila jsem se nasměřovat rozhovor těmito otázkami: Při otázce „Jak vnímáš nebo jsi vnímala rodinu a rodičovství při studiu? Jaké momenty vnímáš jako klíčové?“ participantka uznala za vhodné vyprávět její příběh od narození svého syna.

Participantka si již delší dobu pohrávala s myšlenkou otěhotnět ještě při studiu. Byla si vědoma náročnosti situace, ale jak sama říká: „Když o tom zatím jenom teoreticky uvažuješ, tak je to úplně něco jiného než když se to pak stane.“ Tedy když otěhotněla, nemohla se s tímto faktem rychle a hned smířit. Nějaký čas si nechávala informaci o početí jenom sama pro sebe (s tehdejšími ještě přítelem) a až když byla s těhotenstvím a tím co s ním přichází, opravdu smířená, podala ji dále i rodině. Měla v tuto dobu ještě před sebou více než polovinu studia, což bylo necelé tři roky. Rodina proto na tuto informaci reagovala poněkud zděšeně a participantky se ptala, jak chce studium dokončit a zda je toho vůbec schopna. Reakce rodiny participantku uvedla do rozpaků a sama o sobě také pochybovala. Nakonec rodině ulehčil také dostatek času na vstřebání a všichni členové se rozhodli participantku podporovat.

Participantka tedy nastoupila do dalšího semestru a vzhledem k příznivému těhotenskému stavu dále studovala jako dříve. Byla ubytována na koleji, prezenčně

studovala a ostatní studenti i vyučující na ni byli velmi milí a chápaví. Zdvořilost a pochopení vyučujících participantka velmi ocenila při konečných týdnech těhotenství, kdy byla hospitalizována kvůli zdravotním obtížím. Vyučující byli schopni odložit termíny zkoušek a participantka je mohla později bez problému složit.

„Pak v tom letním semestru mi všichni okolo, včetně těch vyučujících, říkali, ať to studium přeruším a užívám si to miminko, dokud je malé.“ Participantka jejich rady tehdy neuposlechla a s odstupem času toto rozhodnutí hodnotí jako velmi rozumné. Doplňuje tvrzením: „To malé miminko opravdu kam ho položíš, tam ho i najdeš.“

Participantka studovala individuálně a s každým vyučujícím se dohodla na splnění podmínek k zápočtu či zkoušce. Celou situaci participantka ze svého pohledu zvládala dobře, ale pokud nemohla splnit nějaké podmínky, vždy se snadno domluvila na náhradních termínech či postupech. Za celou dobu studia se ale setkala i s velmi nepříjemnou situací. Při plnění jednoho z předmětů byla v kontaktu s vyučujícím, který ji mile překvapil a po dobu trvání vyučování vždy vyšel vstříc. Když ale přišlo na samotnou zkoušku, vyučující již takto vstřícný nebyl. Celou situaci popisovala takto: „To mi vyčítal, že jsem nezodpovědná matka, která místo aby se starala o dítě, si studuje. Že je to určitě na tom dítěti vidět a na škole že se to taky určitě podepisuje a tak.“

Studentka po dobu studií i mimo ně velmi vnímala a vážila si podpory poskytované od celé rodiny. Velkou výhodou spatřuje v tom, že členové rodiny bydlí poblíž a všichni byli odhodlaní syna hlídat. Nikdy tedy nemusel hlídat pouze jeden člověk a vše se dalo rozložit. Také ohledně finančního zajištění participantka nikdy nemusela mít přílišné obavy. Po dobu studií ji finančně podporovali rodiče a především manžel. Participantka se zmiňuje, že není jednoduché zajištění nemít: „Myslím, že musí být strašně složitý, nemít to zajištění. To si nedovedu vůbec představit.“

Participantka často vzpomíná na dobu, kdy byla ještě bezdětná. Měla tehdy pocit, že je v časovém presu a není schopna stihnout moc věci najednou. Až s dítětem pochopila, že je schopná stihnout mnoho věcí, protože je k tomu nepřímo donucena a její motivace je obrovská. Nyní zvládá starat se o syna a domácnost, ale i plnění školních aktivit a požadavků.

Ohledně rodičovství se participantka vyjadřuje tak, že bylo ovlivněno studiem například i kvůli studovaným předmětům. Často převáděla nové učební poznatky i na syna.

ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ:

Participantka zmiňuje, že znovu by již studium zároveň s vychováváním dítěte určitě neabsolvovala. Nejdříve by si splnila celé studium a až později chtěla otěhotnět. Situaci popisuje takto: „Myslím, že bych si to mnohem víc užila naplno a až teď po těch státnicích si uvědomuju, jak jsem musela ten čas dělit mezi víc věcí.“ Často měla pocit, že nemůže stihnout všechny povinnosti a zároveň záliby, jako je starání se o domácnost a dekorace při svátcích a různých tradicích. Celkově ale připomíná fakt, že si nyní velice váží své rodiny, hlavně kvůli tomu, jak všichni byli ochotní pomáhat. Také studium nebere na lehkou váhu, když se ohlédne, jakou cenu pro ni mělo a jak bylo náročné vystudovat s dítětem.

Další poznatky, které participantka doplňuje, jsou: „Přestože den má jenom 24 hodin, stihneš toho strašně moc, pokud si to umíš dobře naplánovat,“ nebo „Odmalinka, kdy byl syn malý, jsem mu pořád četla to učení a teď má syn strašně kladný vztah ke knížkám, jsem přesvědčená, že je to díky tomu. Takže teď ty zkoušky mají pro mě trochu hlubší význam.“

Případová studie č. 3

OSOBNÍ ÚDAJE

Pohlaví: žena

Rok narození: 1994

Ročník studia v době porodu: 3.

Počet dětí: 1

Tento rozhovor jsme s participantkou vedly přes videohovor, který trval přibližně hodinu. S participantkou se dobře známe a zdálo se, že mluvila velmi otevřeně a upřímně, ale také kriticky. Participantka mluvila o situaci ohledně rodiny, rodičovství a probíhajícím studiu jako o velkém ztížení. Představovala si, že to celkově bude zvládat lépe a možná, že i přítel se bude více zapojovat do výchovy a chodu domácnosti. Spoléhala na názory dalších známých studentek, které zmiňovaly, že takovou situaci také dříve zvládly, některé i na medicíně. Vsázela na to, že je schopna načerpat mnoho energie i z málo hodin spánku a očekávala, že vše půjde snáz, než tomu doopravdy bylo. Situaci tedy nezvládala moc dobře a rozhodovala se, zda studium přeruší, nebo dokonce i ukončí. Zapisovala si menší množství předmětů a i při slabší docházce ve škole, než měla dříve, měla výčitky. Věnovala se spíše mateřství a na školu častokrát zapoměla. Někdy si na poslední chvíli vzpomněla na povinnosti do školy a snažila se je rychle splnit. Participantka ale říká: „To mě začalo i trochu stresovat, protože jsem si hned plánovala co všechno udělat: domluvit hlídání, samozřejmě i ten čas, jenže to mi kolikrát nebylo dobře nebo jsem byla vyčerpaná, takže jsem spala a školu jsem zase nechala.“

Hlídání měla vždy dobře zařízené, protože pomáhali participantčini rodiče, kteří se úlohy prarodičů zhostili výtečně. Vždy, když měli čas, rádi pohlídali a participantka si myslí, že mají se synem velice dobrý vztah, navíc se syn od nich stále učí různým věcem. Pro participantku s hlídáním přichází ale i nepříjemné myšlenky, které se věnují vyčítání si, že není dobrou matkou pro své dítě. Syn občas hlídání nechce podstoupit a v těchto chvílích

pláče, tyto okamžiky si participantka ještě dlouhý čas zpětně vybavuje a trápí ji to. Ráda by se věnovala na 100 % jenom synovi.

Ohledně rodiny (své i přítelovy) se zmiňuje, že všechny zpočátku těhotenství zaskočilo. Syn nebyl plánovaný a těhotenství představovalo jistou překážku. Přestože stavěli s přítelem dům a finanční zabezpečení nepředstavovalo problém, s novou situací se seznamovali všichni dost obtížně. Přítel byl zvyklý na svůj způsob života, který byl spíše volnější. Rád se setkával s přáteli a užíval si volného času. S narozením syna musel upustit od mnoha svých zvyklostí. Ne vždy se tak ale stalo. Participantka musí vynakládat určité úsilí, aby doma udržovala poklidnou atmosféru a nevyvolávala hádky kvůli společně (ne) strávenému času. Není vždy spokojena, ale snaží se v sobě tyto emoce potlačovat, především kvůli zmíněné atmosféře.

ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ:

Participantka si čerstvě vybavuje své prvotní pocity ohledně spojení studia s těhotenstvím, rodinou či rodičovstvím, proto nové těhotenství ještě při studiu určitě neplánuje. Znovu by do této situace dobrovolně vstoupit nechtěla, ani by toto nikomu nedoporučovala. Myslí si, že se tyto pocity mohou lišit podle různosti osob. Je si jista, že někomu toto opravdu vyhovovat může. Participantka se nyní zdá zklamána, vyčerpaná a celkově demotivována. Zmiňuje, že: „Kdybych teď neměla toho malého a dělala jen školu, tak mám tolik času. Odpočinout si a ještě se učit na zkoušky a tak. Teď je to fakt těžký s tím hlídáním, vařením, uklízením ještě školu. Já už teď pomalu nevím, co jsem studovala nebo nestudovala.“

Případová studie č. 4

OSOBNÍ ÚDAJE

Pohlaví: žena

Rok narození: 1968

Ročník studia v době porodu: 3.

Počet dětí: 3

Rozhovor probíhal ve školním prostředí s participantkou, která působí v praxi delší dobu. Byly jsme poměrně omezeny časem, proto rozhovor trval necelou hodinu. Participantka ale byla velmi otevřená, informace mi sdělovala pochopitelně a většinou jsem se nemusela více doptávat.

Participantka působí v praxi přes dvacet pět let a studovala ještě v době, kdy bylo možné studium úspěšně završit po čtyřech letech prezenčního studia. Otěhotněla neplánovaně ve třetím ročníku, ve kterém také rodila. Poslední rok studia tedy neodkládala a snažila se splnit co nejdříve. Věděla, že praxi chce určitě vykonávat, byla nadšená do učení a díky tomu, že navštěvovala střední pedagogickou školu, měla i dobrou přípravu, tudíž školní povinnosti plnila bez větších potíží.

Participantka nezamýšlela otěhotnět ještě před tím, než měla ukončené studium. Vzpomíná, že v této době to nebylo tak obvyklé jako dnes. V posledním ročníku prý bylo pár maminek, ale ostatní se na tuto jejich situaci pohlíželi dost kriticky. Většinou se všichni snažili, aby měli školu rychle ukončenou a šli co nejdříve do práce. Participantka tehdy vyžadovala, aby měla vše správně a podle plánu.

V době participantčinych studií ještě nebyla docházka či absence tolik kontrolována jako dnes. Přednášky byly nepovinné, ale učitelé k absencím přihlíželi u konečné zkoušky. Proto si vzájemně kolegyně doplňovaly podpisy, které potvrzovaly účast na přednášce. Samozřejmě ne vždy bylo toto možné. Na seminářích vyučující vyžadovali určitou

docházku, ale absence byly snadno omluvitelné, případně stačilo zpracovat určitý druh seminární práce. Participantka při nástupu na mateřskou dovolenou zažádala o plnění individuálního plánu. Později tohoto rozhodnutí ale litovala, především kvůli tomu, že byla mnohem více hlídána její docházka a výše popsané „podepsání“ na přednáškách, nebo omluvení ze semináře, nebylo možné. Musela tedy vypracovávat práce navíc a s vyučujícími se scházet mimo výuku, ale přesto se účastnila většiny přednášek a seminářů.

Jako stěžejní vnímá participantka nejenom plnění docházky, ale také dodělávání zápočtů v těhotenství. Nastala dokonce jedna situace, kdy participantka raději utajila své těhotenství v šestém měsíci, aby byla puštěna ke splnění běhu na osm set metrů. Vzpomíná na dobrý kolektiv jejích kolegyň na fakultě, kdy poprosila celou skupinu, aby běžela v závislosti na její aktuální možnou rychlost běhu. Tímto se sice snížily celkové výsledky, ale její výsledek byl vzhledem k ostatním vyhovující, proto zápočet také dostala. Nelehké bylo také učení na státní závěrečné zkoušky. Participantka měla výčitky, že se nemůže věnovat učení tolik, kolik by potřebovala. Participantčina maminka jí byla útěchou a zmiňovala, že „by bylo nelogický, nepřírozený stihnout všechno a musíš si vybrat. Buď se teda věnovat tomu dítěti, nebo přípravě do školy.“ Tuto situaci tedy vyhodnotila tak, že je svým stavem znevýhodněná a není možné, aby dělala vše na 100 %. Odůvodnila si to i tak, že každá máma si jistě vybere raději péči o své dítě než studium – když volit musí. Po narození dcery její prioritou byla dcera, škola byla na druhém místě, přestože ze školních úspěchů se velice radovala.

Zázemí je podle participantky nejdůležitějším faktorem pro úspěšné skloubení mateřství a studia. Sama měla výborné zázemí: při její nepřítomnosti či učení na zkoušky hlídal její tatínek, nebo manželovi rodiče, kteří pracovali z domova a byli ochotni obětovat svůj čas. Vždy, když dávala někomu z nich hlídat, byla si jistá, že dcera je u někoho zodpovědného, který se o ni dokáže postarat. Díky tomu byla schopná vůbec odjet. Participantka poukazuje na to, že žádné zařízení nemůže jistě vynahradit vlastní zodpovědnou rodinu, co se týče hlídání. Také je nutné dobře a dostatečně dopředu plánovat.

Participantka po uplynulých letech od této situace říká, že ji ani její rodinu toto nepoznamenalo ve špatném slova smyslu, ba naopak. Není si vědoma toho, že po čas hlídání by dcera jakkoli strádala a participantčini rodiče nikdy zpětně nevyčítali participantce to, že obětovali svůj volný čas ke hlídání nebo to, že všichni museli na situaci rychle reagovat.

ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ:

Zpětně participantka shledává celou situaci spojení školy s mateřstvím jako přínos, protože když nastoupila do praxe, byly znát poznatky, které se dají nasbírat pouze se svým vlastním dítětem. Vnímá jako důležité, aby pedagogové měli kladný vztah k dětem a správný přístup. U svých tří dětí pozorovala četné rozdíly a volila rozdílné postupy výchovy. Byla také znát rozdílná úspěšnost každého dítěte, proto se v praxi dokázala lépe vcítit do rodičů úspěšnějších i méně úspěšných žáků.

Kdyby si ale mohla vybrat, raději by čekala, než vystuduje a až potom měla děti. Skloubit to podle jejího názoru bylo možné, ale zbytečně komplikované.

Případová studie č. 5

OSOBNÍ ÚDAJE

Pohlaví: žena

Rok narození: 1964

Ročník studia v době porodu: 3.

Počet dětí: 2

Protože se s participantkou dobře známe a bydlíme od sebe poměrně blízko, bylo nejlepší volbou uskutečnění rozhovoru v domácím prostředí, jelikož kavárny jsou v této době uzavřeny. Rozhovor trval okolo hodiny. Participantka působí v praxi okolo třiceti let.

Participantka studovala gymnázium a po ukončení nastoupila na čtyřleté studium učitelství. O svém těhotenství se dozvěděla ve třetím ročníku a bylo neplánované. Bohužel porodila již na konci sedmého měsíce a musela se o dceru velmi intenzivně starat. Cvičili Vojtovu metodu a participantka byla psychicky i fyzicky velmi vyčerpaná. Rozhodla se tedy, že své studium na rok přeruší. Pečovala tedy o dceru a jako přivýdělek si našla uklízení ve škole. Po roce si opět řekla, že by měla odložit, hlavně kvůli pocitu, že dcera je příliš malá na to, aby ji hlídal někdo jiný. Peníze byly také potřeba. Za tři a půl roku participantka porodila druhé dítě a sice měla velkou touhu školu dodělat, ale péče o děti byla vysilující.

Participantka toužila vrátit se do školy a dokončit studium. Sny si začala plnit až ve dvaceti devíti letech, kdy děti byly více samostatné a nemusela vše doma řídit. Čas ale plynul stále rychle a participantka nechtěla omezit rodinu svou seberealizací. Proto se věnovala přípravě do školy po nocích, někdy i až do ranních hodin. Bylo to pro participantku náročné, proto využila pomoc své maminky a manžela. Po třech letech měla z velké zátěže únavový syndrom a na zkoušky chodila podle jejích slov „celá zelená.“ Participantka studovala kombinované studium, které bylo možné realizovat na jiné fakultě, proto bylo

nezbytné, aby vždy na týden odjela do školy, ale na zkoušky se již mohla připravovat podle svého režimu.

Participantka ve třetím ročníku dostala nabídku pracovní pozice ve školství, přestože školu ještě neměla dokončenou. Moc si nabídky vážila a snažila se naplnit veškerá očekávání kladená vedením nebo personálem školy.

Na studium vzpomíná participantka v dobrém, hlavně díky kolektivu. Zmiňuje, že se vzájemně podporovali. Horší vzpomínky má participantka na zhoršení vztahů mezi svými blízkými. Bylo u nich v rodině tehdy zvykem, že v sobotu i neděli jezdí tchán na společný oběd. Participantka ale neměla čas, ani myšlenky, aby se věnovala těmto rodinným aktivitám, když musela plnit zkoušky a byla ve stresu. Manžel její studium moc nepodporoval, ba naopak. Participantka zmiňuje, že manžel na její aktivitu ohledně studia poměrně nasazoval, zřejmě i žárlil. Raději by byl, aby věnovala veškerý čas rodině. Situace proto byla často téměř neúnosná.

Původně se participantka rozhodla studovat se svou sestrou, která tento nápad částečně vymyslela. Měly v plánu se vzájemně podporovat. To ale trvalo pouze nějaký čas a sestra studium vzdala. Participantka hodnotí, že je vděčná, že studium i přes různé nepřízně dokončila. Díky studiu participantka zažila i pěkné chvíle, kdy se při pobytu ve městě vydávali na různé výlety za poznáním města.

ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ:

Participantka byla po celou dobu studia ve stresu a toto období si příliš neužila. Také zmiňuje, že jí toto období vzalo mnoho sil a energie, které již nikdy nenasbírala zpět. Jistě by pro participantku bylo jednodušší, kdyby tehdy mohla na první pokus dokončit školu a později se věnovat všemu postupně, ne skloubit vše dohromady. Snažila se pečovat o děti, jak to bylo jenom možné. Školu ale neměla v plánu zanedbávat, proto musela jet na „plný plyn.“

Případová studie č. 6

OSOBNÍ ÚDAJE

Pohlaví: žena

Rok narození: 1996

Ročník studia v době porodu: 4.

Počet dětí: 1

Rozhovor s participantkou byl veden formou videohovorů, jelikož běžný rozhovor již kvůli vládním nařízením nebyl možný. Participantka byla velmi ochotná sdílet svůj příběh, komunikovala otevřeně a upřímně.

Participantka uvádí, že přestože již měla po svatbě, těhotenství ji při studiu velmi překvapilo. Otěhotněla na konci třetího ročníku a odhodlala se studium dodělat co nejdříve, bez odkladu. Po celou dobu studia věřila a stále věří tomu, že vyučující jsou ochotní a opravdu jim jde o to, aby studentkám pomohly studium úspěšně dokončit. Doposud se participantka setkala s vyučujícími, kteří byli schopni své nároky poupravit. Například pokud se nepovedlo určité termíny dodržet, vyučující slevil ze svých nároků a šlo mu pouze o to, aby byl zadaný úkol splněný. S absencemi také nebyl problém a participantce bylo umožněno vypracovat seminární práce jako náhradu prezenční výuky, kterou by nestihla při rodičovství.

Při těhotenství si participantka zapsala co nejvíce předmětů, proto ji těhotenství příliš neovlivňovalo a byla zapálená do výuky. Po narození dcery se její priority otočily a říká, že „najednou už pro mě byla priority dcera a bylo mi úplně jedno, kdy školu dokončím, už jsem myslela jenom na ni.“ Po promyšlení participantka vyhodnotila, že bude nejlepší studium dokončit co nejdříve, aby se dceři mohla co nejdříve věnovat a studium ji nezatěžovalo několik let. Rodinu od svatby a narození dcery vnímá velmi intenzivně, nyní si staví svůj vlastní dům. Manželovi rodiče i rodiče participantky se také podílí na chodu

rodiny a vypomáhají například hlídáním dcery, což je vítanou pomocí i při studování na zkoušky či při stavbě domu.

Participantka je velmi ovlivňována studiem a říká, že je na ni vyvíjen velký tlak, především v oblasti plnění povinností do školy, přičemž musí fungovat v domácnosti a pečovat o dceru. Vyskytují se okamžiky, kdy tento fakt pociťuje více a uvědomuje si, že musí fungovat na „plný plyn.“ Těší se, až bude mít studium ukončené a bude se moci věnovat pouze rodičovství. Je pro ni také náročné časově vše rozplánovat, aby to fungovalo.

Jako nejlepší volbu vnímá to, že si zapsala během těhotenství mnoho předmětů a nyní ji od konce dělí pouze pár méně náročných školních povinností.

ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ:

Participantka přestože těhotenství neplánovala, podařilo se jí rychle zorientovat v nové situaci a reagovat na změny s určitým předstihem. Naplánovala si studium tak, aby ji co nejméně omezovalo v budoucím rodičovství a přestože přišly často náročné momenty, podařilo se skloubit mateřské i školní povinnosti výborně. Participantka vnímá celkovou situaci jako náročnou, ale podle jejího názoru: „Se to dá zvládnout, když člověk chce a musí. Hlavně je důležitý mít v sobě optimismus. Vyučující taky hodně vyjdou vstříc.“

7.2 Sebereflexe

Jak jsem již zmiňovala v úvodu své práce, při studiu jsem se také snažila skloubit školu s mateřstvím. Nyní bych chtěla popsat tuto situaci z mého pohledu.

S přítelem jsme si dlouhý čas přáli dítě. Především já. Velmi jsem toužila mít své vlastní dítě a představa, že budu ještě muset čekat několik let, mě děsila. Nebylo to úplně plánované, ale jak jsme se shodly s jednou z participantek, také jsme se tomu nesnažili příliš zabraňovat. Přestože jsem si moc vážila toho, že jsem mohla studovat, něco jsem v životě postrádala. Těhotenství samozřejmě brzy přišlo. Já jsem byla nadšená a v tu chvíli velice optimistická. Najednou před námi stála nová cesta – jak skloubit mé studium s mateřstvím. V těhotenství mi bylo stejně dobře, možná i lépe, protože jsem se na mateřství velmi těšila.

Měla jsem to štěstí, že mě rodina podporovala a všichni se aktivně účastnili v procesu hlídání. Mnoho členů rodiny, především maminka a v neposlední řadě tchýně, se rozhodly obětovat svůj čas, aby mi pomohly s výchovou dcery. Maminka měla v mém tehdy třetím ročníku časově ne tolik náročnou práci a byla schopna mi pohlídat celé odpoledne. Rozhodla jsem se tedy využít její nadšení k hlídání a k „záchrance“ mého stávajícího prezenčního studia.

První semestr po dceřině narození jsem si zapsala pouze předměty, na které jsem byla schopna prezenčně dojíždět. O individuálním studiu jsem tehdy ještě nebyla dost informovaná. Jezdila jsem tedy do školy a společně se mnou i dcera s maminkou. Po celou dobu, co jsem strávila ve škole, trávil čas buď v autě, nebo na procházkách s kočárkem.

V tuto dobu jsem velice vnímala podporu téměř celé rodiny a moc to pro mě znamenalo. Bez této podpory rodiny bych nebyla schopna fungovat. Vždy jsem si moc vážila rodiny a rodinného soužití. Jsem typ člověka, který rád sdílí život s někým dalším. Jejich podpora pro mě představovala obrovskou motivaci, ale v některých případech i stres z případného neúspěchu ve škole.

Již v těhotenství mě – tehdy ještě přítel – požádal o ruku a sňatek jsme měli několik měsíců před narozením dcery. V této době jsme již měli rozestavěný dům a cítím, že tímto vlastně náš rodinný život začal.

Často jsem pociťovala, že studium mou rodinu v jistých ohledech omezovalo, ale také přinášelo můj osobní rozvoj a mnoho dalšího. Řekla bych, že o to právě jde. Jsem si do dnešních dnů svým rozhodnutím (založit rodinu ještě při studiu) celkem jistá a také vděčná, co všechno mi tyto roky přinesly a vlastně za mnohem kratší čas, než je jindy zapotřebí. Já mám vždy pocit, že nic nestíhám a život mi utíká. Najednou mám dceru, rozvíjející se rodinu a několik let studia za sebou. Pokud bych to tedy měla shrnout, přestože bych sobě a také svým blízkým ušetřila mnoho starostí a nepříjemností, například ohledně organizace, učinila bych toto rozhodnutí znovu a zároveň mám pocit, že mám jistý předstih.

Paradoxně při studiu jsem až v mateřství spatřovala největší motivaci studium dokončit a školním povinnostem jsem přikládala mnohem větší míru než dříve. Když jsem byla na přednáškách či seminářích, snažila jsem se tento čas co nejlépe zúročit, být aktivní a jednoduše splnit účel toho, proč jsem opustila dceru, zaměstnala rodinu a jela do školy.

Nyní, když jsem se (snad) dočkala zdárného konce studia, mohu zhodnotit celou situaci tak, že byla pro mě do života obrovským přínosem. Jak je již zmíněno i v několika rozhovorech s participantkami, také si uvědomuji velkou časovou denní dotaci a všímám si, kolik jsem toho nyní schopna stihnout. Dříve jsem na sebe nekladla tak velké požadavky, proto výsledek mých činností nemohl být takový jako dnes. Dokáží být i mnohem více flexibilní a lépe si rozvrhují čas i povinnosti. Pro praxi v učitelství je mateřství určitě výbornou přípravou. Setkávání s dalšími rodiči mě také obohatilo, jsem si jistější při komunikaci o jiných dětech a dokážu projevit i více empatie k dětem, ale i rodičům. Na druhou stranu, v některých situacích jsem měla velké výčitky, že nejsem schopna plnit zadané úkoly při studiu na maximum. Ještě větší výčitky přicházely a nadále přicházejí i při péči o dceru. Také jsem si kladla otázky, zda jsem si opravdu zvolila správně. Především u poslední zkoušky jsem byla velmi demotivovaná a nešlo nic tak, jak jsem si představovala. Dceři bylo dva a půl roku a občasně začala navštěvovat dětskou

skupinku, ale jenom pokud měla zájem. Zájem jevila vždy, občas se mi i stalo, že při mém příchodu chtěla zůstat s dětmi a hrát si. Nyní, když jsem měla v plánu dát dceru hlídat a intenzivněji se připravit na zkoušku, jako by to vycítila a do skupinky za každou cenu nechtěla. Takže jsem měla prostor pro přípravu pouze tehdy, když spala. Dosud spala i dvě nebo tři hodiny denně. Náhle z tolika hodin bylo sotva půl hodiny, jako by to vycítila. Pečlivě jsem si tedy vytvořila učicí plán a opět díky hlídání v rodinném kruhu nakonec zkoušku zvládla. Celkový dopad stresu přišel ale až nyní, když bych se měla nejvíce radovat, že mám předměty i státní závěrečné zkoušky hotové.

8 ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ

Pro všechny rozhovory s participantkami byl zvolen nestrukturovaný rozhovor. Rozhovory měly osobitý průběh a bylo získáno různorodé spektrum informací a odpovědí. Proto jsem využila tematické analýzy k vyhodnocení dat. Hendl (2016) říká, že „*Tematická analýza je proces identifikace datových vzorců, datových konfigurací a témat v kvalitativních datech. Její hlavní výhodou je pružnost.*“ (Hendl, 2016, s. 264)

Nejdříve jsem použila otevřené kódování. Podle Švaříčka (2014) bychom měli postupovat tak, že analyzujeme text, který později rozdělíme na jednotky (např. slovo, věta, odstavec), přičemž každé jednotce zvolíme kód – označení. Hendl (2016) zmiňuje, že „*Kódování napomáhá rozvoji, transformaci a rekonceptualizaci dat a umožňuje nalézt více možností analýzy.*“ (Hendl, 2016, s. 268)

Dalším krokem bylo vyhledávání podobných témat ze získaných kódů a následné určení okruhů, zahrnujících pravidelně zmiňované informace, zkušenosti či zážitky.

Seznámení se s novou situací

Většina dotazovaných participantek zmiňuje, že byly těhotenstvím při probíhajícím studiu překvapeny, jedna z participantek se těhotenství při studiu nebránila a byla nakonec překvapena také. Tudíž se s těhotenstvím a novou situací musely nějaký čas sžívat. Nová situace vyžadovala složité rozhodování, kdy se participantky musely rozmyšlet, zda zvládnou aktivně studovat (plnit zadané úkoly, učit se na zkoušky, absolvovat prezenční formu studia a mnoho dalších povinností), nebo pro ně bude situace tak složitá, že budou studium muset přerušit či ukončit. Tato doba umožňovala participantkám i další variantu – a to přerušit těhotenství. Participantky ale zmiňují, že toto rozhodnutí ale ani na okamžik nebylo relevantní.

Některé participantky reagovaly okamžitě, ale u některých výše zmíněné sžívání trvalo delší dobu – i několik měsíců. Všechny, kromě jedné, se nakonec rozhodly studium nepřerušovat a pokoušely se skloubit jej s rodinnými a výchovnými povinnostmi.

Reakce a podpora rodiny

Reakce rodinných příslušníků se u participantek různily. Jedna z participantek uvádí, že rodiče byli šokováni jejím těhotenstvím a pochybovali o tom, jak participantka celou situaci zvládne, což ji samotnou uvádělo do rozpaků. Participantka, která otěhotněla při studiu již před více než 20 lety, zmiňuje, že v téhle době těhotenství při studiu nebylo příliš obvyklé, proto rodiče byli zpočátku také na pochybách, ale měli samozřejmě radost z budoucí vnučky, která u nich převládala. Další participantky vzpomínají na to, že jejich rodiny reagovaly na těhotenství spíše tak, že měly strach o jejich budoucnost, která je přímo spjata i s probíhajícím studiem. V tomto ohledu těhotenství vnímám jako výhodně dlouhou a důležitou dobu na psychickou přípravu rodiny i těhotné ženy. Rodiče participantek se s novou situací nakonec ale vyrovnali poměrně rychle a dokázali plnit podpůrnou funkci. Vzhledem k tomu, že rodiče participantek ještě nebyli v důchodovém věku, v některých případech nebyli schopni svá vnoučata hlídat ve veškerou denní dobu, ale byli ochotní si najít čas a energii i mimo práci.

Důležitou úlohu pro psychiku také plní partneři participantek. Protože ve všech případech byli také partneři zaskočení novou situací, reagovali někdy jinak, než by si participantky představovaly. Participantka č. 3 vzpomíná, že přítel byl spíše zvyklý na volnější způsob života a i po narození syna si rád užíval čas pro sebe. Tím ale byla participantka rozladěna, protože v těžších chvílích potřebovala více pomoci a podpory. Participantka č. 5 také nachází určité výtky k tehdejší podpoře manžela. Vzpomíná, že by se studovala mnohem snadněji, pokud by dostávala větší prostor pro sebe a seberealizaci a nebyla nucena veškerý čas věnovat rodině. Participantka situaci hodnotí jako „téměř neúnosnou.“

Ostatní participantky si ale podporu ze strany jejich partnerů nemohou vynachválit. Participantka č. 1 říká, že partner byl spolu s maminkou „největší hnací pohon“ a především díky němu studium zvládá. Pokaždé, když se participantka rozhodovala, zda studium nepřerušit, partner ji podpořil a toto rozhodnutí se snažil vyvrátit. Participantka č. 2 chválí manželovou podporu i ze stránky finanční, protože je podle jejího názoru velmi složité toto zajištění nemít.

Finanční zabezpečení

Finanční zabezpečení by podle jedné z participantek mohlo být velmi stěžejní pro některé studentky, které jsou na rodičovské dovolené. Nedokáže si podle jejích slov ani představit, jak náročné musí být, když studentka otěhotní se studentem a ani jeden z nich nemá stálý plat. Všechny participantky uvádí, že jejich partner při narození dítěte vykonával určitou profesi, proto finanční zabezpečení, zrovna v jejich případě, nečinilo významné překážky. Jedna z participantek ale říká, že občas utratí skoro všechny úspory určené na měsíc a čeká, než dorazí nové. V případě nutnosti ale může kdykoli partnera požádat, aby peníze přidal, na to je ale, jak s úsměvem zmiňuje, moc hrdá. Rodičovský příspěvek činí pro studentky maximálně 10 tisíc měsíčně, což pro vedení samostatné domácnosti nevnímám z pohledu maminky jako přepych. Takže v případě, že je matka samoživitelka, nebo matčin partner nemá stálý (alespoň průměrný) plat, může být tento plat nedostatečný pro absolvování studia.

Zvládání studia

Kromě jedné z participantek všechny participantky zmíněnou nově přicházející situaci pečlivě promýšlely a rozhodly se nepřerušovat studium, ani k přerušení nebyly (například ze zdravotního hlediska) nuceny. Participantky shledávají jako nejlepší východisko zapsat si co nejvíce školních aktivit při těhotenství, protože v tuto dobu je lze plnit snáze, než při mateřství. Participantky hodnotí skloubení probíhajícího studia a rodičovství jako méně příjemné, především kvůli nutnosti rozvržení času mezi rodinu a školu, což není vždy možné. Další nepříjemnosti působily výčitky svědomí, které matky provázely, když odevzdávaly své ratolesti ke hlídání. Hlídání bylo ale mnohem snesitelnější, pokud jej zabezpečovali rodinní příslušníci, kteří se ve všech případech zhostili své „role“ velmi dobře. Participantka č. 3 vnímala počátek mateřství spolu se studováním jako velmi náročné. Zmiňuje, že situaci nezvládala příliš dobře a několikrát se rozhodovala, zda studium hned nepřeruší, nebo neukončí. Nakonec vyřešila obtížnou situaci tak, že si zapsala velmi málo předmětů ve škole a věnovala se po většinu času domácím

povinnostem a mateřství. Zpětně ale hodnotí, že to nebylo nejlepší rozhodnutí, protože mohla mít studium dříve hotové, nyní se jí studuje hůře a hůře.

Jedna z participantek (č. 5) se kvůli nepříznivým podmínkám, kterými bylo, jak vzpomíná, například intenzivní péče o předčasně narozené dítě, nebo obtížné hledání blízké osoby na hlídání dítěte, musela studium ve třetím ročníku přerušit. Ke studiu se vrátila až po několika letech, když měla dvě děti. Realizaci studia vykonala na jiné vysoké škole, která umožňovala i dálkové studium. Dokončení ale participantku velice vyčerpávalo, vzhledem k tomu, že musela fungovat v zaměstnání, rodině a ještě ve škole.

Participantka č. 6 věří, že vyučující jsou vstřícní a ochotní pomoci v náročných situacích, kdy studentky na rodičovské dovolené nejsou schopné plnit zadání nebo se naučit do stanovených termínů. Zmiňuje, že vyučující velmi usnadnili její situaci, přestože trvali na stejných náležitostech jako u jiných studentů. Participantka č. 2 také chválí vyučující, se kterými se dalo vždy domluvit. Vzpomíná ale také na jeden nepříjemný zážitek, kdy vyučující, který také participantce vycházel v průběhu předmětu vstříc, nakonec participantce u zkoušky vyčítal její aktivitu ve škole při rodičovství.

Celkové hodnocení, vzájemné ovlivňování se rodiny a studia

Všechny participantky se shodují, že by dobrovolně tuto situaci absolvovat nechtěly, pokud by si mohly vybrat. Ve všech případech jednoznačně odkazují na náročnost celé této situace. Participantka č. 3 určitě nedoporučuje dalším studentkám zvolit si tuto situaci, aniž by bylo potřeba, ale také odkazuje na to, že záleží na osobnosti a zájmech, že někdo tuto situaci může zvládat snáze. Participantka č. 2 je velmi vyčerpaná a zklamaná z toho, že se mateřství, ale i studiu, nemohla věnovat více času, intenzivněji. Participantka č. 2 měla často pocit, že nemá dostatek času plnit všechny povinnosti a záliby. Také participantka č. 5 by raději čas věnovala pouze na jedno místo, než jej tímto stylem rozkládat. S postupem času hodnotí, že ji situace příliš vyčerpala a není dodnes schopna síly načerpat zpět.

Participantka č. 2 si nyní velice váží své rodiny a jejich úsilí vynaložené pro pomoc se studiem a hlídáním. Také si ale mnohem více váží studia, které zatím úspěšně absolvovala, protože studium s dítětem vnímá jako opravdu oříšek. Participantka č. 4 působí již mnoho let v praxi a zpětně hodnotí, že rodičovství může být velkým přínosem pro začínajícího učitele, který má již bohaté zkušenosti s vlastními dětmi. Také při studiu tyto poznatky ohledně dítěte mohou studentky uplatnit. Participantka č. 1 sice konstatuje, že situace byla opravdu složitá, ale měla také své kouzlo. Pokud by se ale mohla rozhodnout, zda otěhotnět až po studiu, raději by tak učinila.

Nejenom participantka č. 6 odkazuje na to, že lze zvládnout velmi obtížné věci, pokud člověk chce a snaží se.

9 DISKUZE

V této kapitole se věnuji porovnávání dat získaných od participantek a své sebereflexe. Zaměřím se na hlavní výzkumnou otázku:

Jak studentky učitelství vnímají skloubení rodiny, rodičovství a studia?

Vnímání situace ohledně rodiny, rodičovství či mateřství má jistě každá z participantek velmi osobité. Participantky mají bohaté zázemí, co se týče rodiny, která poskytuje materiální, ale i psychickou podporu. V těchto případech jistě bude zvládnání situace přijatelnější. Hintnaus (1998) zmiňuje, že „nepochybným úkolem rodiny v jejím historickém vývoji od samého počátku bylo existenční a materiální zabezpečení členů rodiny.“ Překvapilo mě, že všechny participantky velice podporovala alespoň většina členů rodiny a ani v jednom případě participantka nebyla odkázána pouze sama na sebe. Tento úkol je u všech participantek tedy plněn výborně. Předpokládám, že pokud by nebylo této výše zmíněné podpory rodiny, nebyly by participantky schopné bez větších obtíží plnit náležitosti studia a zároveň pečovat o dítě i domácnost. V mém případě byla podpora rodiny také intenzivní a sama jsem zažila, jaký je to pocit, mít kolem sebe někoho, kdo za mnou stojí a snaží se o mé dobro. I do budoucího života je tento fakt důležitý.

Samotné skloubení rodiny, rodičovství a studia všechny participantky popisovaly jako náročné – časově, psychicky, fyzicky. Také zmiňovaly, že by znovu tuto situaci nevyhledávaly. Zřejmě především proto, že kromě jedné z participantek bylo těhotenství zcela neplánované. Já jsem si tuto situaci zvolila sama. Nebyla jsem si samozřejmě jistá, jestli otěhotním a kdy, ale těhotenství jsem předpokládala. Možná i proto jsem vnímala rodinu a rodičovství při studiu jako velké obohacení a smysl života. Dlouho bych uvažovala, zda bych se dobrovolně takto znovu rozhodla, ale zřejmě bych se rozhodla obdobně znovu. Mám nyní, více než kdy jindy, pocit, že citát Friedricha Nietzsche „co tě nezabije, to tě posílí“, je opravdu platný. Nyní si dovoluji říci, že jsem schopná úspěšně splnit více věci najednou a zároveň si tedy kladu i náročnější cíle.

Než jsem uskutečnila rozhovory s participantkami, měla jsem pocit, že svou situaci zvládám spíše uspokojivě. Ostatní studentky s uznanou dobou rodičovství, které jsem měla možnost pozorovat, se mi zdály nabitě energií, vždy pečlivě připravené. Myslela

jsem, že snad zvládám tuto situaci nejhůře (ať už kvůli různým výčtkám svědomí, vyčerpání). Rozhovory mě přivedly k myšlence, že vlastně všechny máme stejné obtíže, podobné pocity, stejné výčitky. Pro mě bylo toto zjištění, že má někdo velmi podobné pocity, novinkou a utvrzením v tom, že situace je velmi náročná a každá z nás jej zvládá ve skutečnosti skvěle.

Ráda bych ještě doplnila svůj poznatek, který nezmiňovala žádná z participantek. Do života shledávám jako ohromné „zrychlení“ fakt, že pokud studentka zvládne vystudovat i při rodičovství, po studiích si může mateřství užívat jako mladá maminka. Já osobně si tento stav užívám moc a jsem vděčná, že mi bylo uskutečněno i studium, které mi bylo útěchou v době, kdy jsem jako maminka potřebovala odreagování od každodenního stereotypu a také naplnění své seberealizace, když jsem měla pocit, že snad celý život budu už jen kojit a přebalovat pleny.

ZÁVĚREM

Cílem této diplomové práce bylo zabývat se a následně zkoumat vnímání rodiny a rodičovství studentkami učitelství. Toto téma jsem si zvolila proto, že se jím zabývám prakticky několik let a řešíme jej společně s dalšími kolegyněmi. Zajímala jsem se o pocity ostatních studentek ohledně rodiny a rodičovství a ty byly velmi rozmanité. Jednoduše bylo toto téma naším častým motivem při rozhovorech.

Nejdříve jsem si vyhledávala literární zdroje ohledně rodiny a rodičovství, ale i mnoho dalších témat. Velkým pomocníkem v době, kdy byly uzavřené knihovny, mi bylo otevření Národní digitální knihovny online pro studenty. Měla jsem tedy větší rozsah, než při návštěvě knihovny. V teoretické části práce jsem se zabývala především rodinou a jejím významem, rodičovstvím, výchovou a učitelstvím. Ohledně rodiny jsem se zamýšlela především nad jejími funkcemi a spíše současnou rodinou, protože jsem uvažovala nad tím, že participantky jistě budou ovlivněny i svou vlastní rodinou. Rodičovství bylo dalším hlavním tématem pro hledání v literárních zdrojích. Zajímala jsem se o rodičovské postoje, ale i o vlivy rodičovství, protože jsou důležitým faktorem ve výchově dětí. Uvedla jsem také několik možností rodičovství při studiu, které mi přišly nejvíce klíčové a studentky na rodičovské je často využívají. Kapitulu o výchově jsem začlenila proto, že je nedílnou součástí při rodičovství. A proto, že v diplomové práci figurují studentky učitelství, považovala jsem za důležité zmínit i podkapitulu věnovanou učitelství.

V praktické části jsem realizovala rozhovory s vybranými studentkami učitelství. Participantek jsem zpočátku oslovovala osm, ale se dvěma z nich se mi bohužel nakonec nepodařilo spojit, kvůli jejich psychickému vyčerpání z aktuálního zdravotního stavu. Rozhovory byly časově náročnější a pro participantky toto téma bylo velmi osobní. Obávala jsem se tedy, abych nasbírala co nejužitečnější materiály. Všechny participantky ale s nadšením upřímně vyprávěly a několik participantek ještě i po ukončení rozhovoru doplňovalo informace. Rozhovory jsem nahrávala na diktafon a poté přepisovala, pro lepší orientaci v nich. Nejdříve jsem každé participantce stručně představila téma a cíl diplomové práce, načež jsem jim nechala volnou cestu k vyprávění. Participantky většinou

hovořily o velmi podobných situacích, proto pro mne nebylo příliš složité porovnávat jejich výpovědi.

Svou práci jsem si velmi užila, protože jak jsem již uváděla výše, se mě toto téma úzce dotýká. Mohla jsem se hlouběji ponořit i do svých pocitů a vnímání a lépe se nad některými okamžiky zpětně zamýšlet. V některých okamžicích mne myšlenky autorů, ale i participantek inspirovaly a motivovaly. Dovoluji si říci, že problematiku uvedenou v teoretickou také již ovládám mnohem lépe než před zpracováním práce.

Diplomová práce by mohla být přínosem pro další studentky (nejenom) učitelství, které tuto situaci zažily, nebo teprve zažívat budou. V této době je studentek a zároveň maminek více a více. Budoucím studentkám na rodičovské dovolené by mohly výpovědi participantek sloužit jako psychická podpora a vědomí toho, že nejsou první, které situaci zažívají. Zajímat by ale mohla také i další studentky i studenty.

Literární zdroje

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-254-9.

FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-87-7.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2781-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2798-1.

GRECMANOVÁ, Helena a Drahomíra HOLOUŠOVÁ. *Pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 80-244-1470-8.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HINTNAUS, Ladislav. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny : (anatomie, fyziologie a patologie lidské rodiny)*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998. ISBN 80-7040-315-2.

KIMPLOVÁ, Tereza. *Základy psychologie manželského a rodinného soužití*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. ISBN 978-80-7368-619-2.

- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073673833.
- KRAUS, Blahoslav. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-544-8.
- LACA, Slavomír. *Výchova - rodina - hodnoty*. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. ISBN 978-80-87182-32-1.
- MALACH, Josef. *Teorie metodiky výchovy*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-29-7.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 6. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0519-7.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 98 s. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?*. Vyd. 8. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0852-5.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Vyd. 2., Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-24-9.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-x.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.

- MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 808642958x.
- PAŘÍZEK, Vlastimil. *Učitel a jeho povolání: (analýza učitelské profese)*. Praha: SPN, 1988. Pedagogické studie.
- PETRUSEK, Miloslav. *Základy sociologie*. Praha: Akademie veřejné správy, 2009. ISBN 978-80-87207-02-4.
- PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3470-5.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Vyd. 7. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-503-5.
- PRŮCHA, Jan. *Učitel: současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. Pedagogická praxe. ISBN gre80-7178-621-7.
- SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. Praha: Institut Virginie Satirové, 1994. ISBN 80-901325-0-2.
- SATIR, Virginia. *Kniha o rodině: [základní dílo psychologie vztahů]*. Vyd. 2. Praha: Práh, 2006. ISBN 8072521500.
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
- ŠIMONÍK, Oldřich. *Začínající učitel: (některé pedagogické problémy začínajících učitelů)*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0944-6.
- ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1820-3.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, ed. *Učební materiály pro kvalitativní výzkum v pedagogice*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4359-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

Internetové zdroje

- Dítě při studiu: Jak to jde dohromady a jaké jsou možnosti | Student | em.muni.cz. *Magazín M: Zprávy z MUNI | em.muni.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.em.muni.cz/student/9864-dite-pri-studiu-jak-to-jde-dohromady-a-jake-jsou-moznosti>
- Individuální studijní plán - *Magazín - Vysoké školy. Soukromé a státní vysoké školy - přijímací zkoušky, studium na VŠ a vzdělávání - Vysoké školy* [online]. Copyright © 1996 [cit. 02.03.2021]. Dostupné z: <https://www.vysokeskoly.cz/clanek/individualni-studijni-plan>
- ZORMANOVÁ, Lucie. Motivace budoucích učitelů při výběru učitelského povolání. *Metodický portál: Články* [online]. 04. 09. 2019, [cit. 2021-04-21]. Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/22059/MOTIVACE-BUDOUCICH-UCITELU-PRI-VYBERU-UCITELSKÉHO-POVOLANI.html>>. ISSN 1802-4785.
- Rodičovský příspěvek. *Průvodce* [online]. Copyright © [cit. 21.04.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/rodicovsky-prispevek>